

वैष्णवनित्यकर्म.



शान्नी दामोदर कानजी.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૦૬૦ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ લેખગુપ્ત નિવૃત્તિ

વિષય ૫૨૨: ૪૬૪

શેઠ વલ્લભદાસ] ॥ શ્રી ॥ [સ્મારક ગ્રંથ

વૈષ્ણવ નિત્યકર્મ.

યોગનાર—વૈદ્ય દામોદર કાનલ.



સવન ૧૯૮૧] આવૃત્તિ ૪ થી [પ્રતિ ૨૦૦૦

દ્વીમત

ધર્મજ્ઞાનુ વૈષ્ણવને

વિના મૂલ્યે આપવામા આવે છે

મુદ્રક —

પ્રજ્ઞાશંકર જયશંકર પાઠક.

પુરંદરે પાઠક પ્રીટીંગ પ્રેસ,

નં ૩ ઠાકોરદ્વાર રોડ, મુબઇ-૪



પ્રકાશક —

શેઠ રતનશી કુમરશી

તથા ગોકળદાસ કુમરશી.

ઢેકાણુ —સદ્મીમાસ માર્ગશિર મુબઈ

સુંદર કામ સસ્તા હામ,



અમારે ત્યાં ગુજરાતી મરાઠી સંસ્કૃત હોદી અંગ્રેજી
તમામ જાતના નાના મોટા પુસ્તકો રીપોર્ટો
માસિકો પાવતીઓ આકાશ વીણબુકો હેડબીલો
નોટપેપર લેટરપેપર કાર્ડ કવર અગ્નપત્રિકા જ્ઞેષ્ઠ
સીગેરે સર્વ પ્રકારનું કામ રાખેરંગી શાહીથી
સુંદર ને સફાઈદાર રીતે વાપદાસર
તૈયાર થાય છે

તેમજ પુસ્તકોની કાચી અને પાકી બાબદોંગ
પણ મનપસંદ રીતે તાકીદથી
કરી અપાય છે

એક વખત ઝાડર આપી ખાત્રી કરે.

मुगभाट क्रोस
वेधन, मुगभाट-४ } पुरंदरे पाठक प्री. प्रेस.

(૪)

પ્રસ્તાવના ત્રીજી આવૃત્તિની.



ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રકટ કરવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે મારા પરમ મિત્ર રતનશીખાપ્રભે મને એક વર્ષથી આ કામ શરૂ કરવાનું કહેલ, પણ મારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થએલ બીજમચરિત્ર નામના પુસ્તકની વ્યવસ્થાના કામમાં હું પડેલો હોવાથી આ કામ જલદી હું ન કરી શક્યો હાલ મારા પર રતેહ રાખનાર બાઈ પ્રાણુજીવન વિ. પઠકે મને કાળજીપૂર્વક કામ કરી આપવા જણાવતા તે કામ તેઓ દ્વારા જ હું પાર પાડી શક્યો તે મારા અગત સંબંધી હોવાથી ઉપકાર માનવાને બદલે દૈવી બળની યાચના

આ પુસ્તક સદ્ગત્ વલ્લભદાસ રમારકે ડમાથી પ્રકટ થાય છે અને તેનું વૃત્તાંત બે વખત લખાઈ ગયું છે એટલે હવે આવશ્યક નથી

દામોદર કાનજીના જયશ્રીકૃષ્ણ.



પ્રસ્તાવના.

બીજી આવૃત્તિની.

—૧૩૬—

આઠ વર્ષે આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ પ્રકટ થાય છે. આવા અતિ હિપયોગી પુસ્તકની અતિ માગણી થાય એ સહજ છે. છતાં આટલો વિલંબ થયો તેનું એક જ કારણ છે તે એ કે મારા મિત્ર રતનશીલાબેને મારા માટે અપૂર્વ શ્રદ્ધાને લીધે મારી માર્કિત જ પ્રકટ કરાવવાની તીવ્ર ઇચ્છા હોવાથી અને નામદાર મહારાજ શ્રીમત સરકાર ગાયકવાડશ્રીએ મારા વ્યાખ્યાનો જાને સામળી મને આશ્રય આપવાથી મુજબને બદલે આહી વડોદરામા મારે વસવાનું થતા આ પુસ્તક છાપવાનું કામ મારાથી આજ સુધીમા ન બની શક્યું છેવટ રતનશીલાબેના આગ્રહને માન આપી સમય મેળવી આહી (વડોદરામા) છપાવવા ધાર્યું.

થયેલા વિલંબ માટે વૈષ્ણવગણની ક્ષમા માગુ છું. મારા આહી વસવા છતાં મારા મિત્રવર્ગને મારા પ્રત્યે જે પ્રેમ વિશેષ વૃદ્ધિ પામેલા છે તે માટે હું અત્યંત આભારી છું.

વૈશાખ વદ ૧૧
ગુરુવાર સ ૧૯૭૩

વૈદ્યશાસ્ત્રી હામોદર કાનલ.
અમદાવાદી પોળ, વડોદરા.

અંતરનો આશય.

આવૃત્તિ પહેલી.

દરેક પુસ્તકમાં પ્રસ્તાવના લખવાની પદ્ધતિ પ્રાચીન કાળથી છે, તે પદ્ધતિને અંગે તેમજ મારા અંતરનો આશય જાહેર કરવાની ખાતર ટુંકું વિવેચન કરવાની આકાંક્ષા મને સહજ થાય છે. મારા પરમસ્નેહી બાઈશ્રી રતનશી કુમરશીએ મને આ પુસ્તક બહાર પાડવાને માટે સલાહ આપી અને તમામ ખર્ચ આપવાને મને જણાવ્યું, જેથી હું બહુ ખુશી થયો. જો કે આ પુસ્તકમાં ભેળા કરી ગોઠવવા અને કોષ્ટ સ્થળે ભાષાતર કરવા સીવાયનો કશો મારો પ્રયાસ નથી, તેમ પ્રહતવની એવી વાત નથી જે પ્રાચીન લેખો છે તેનું જ સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે. છતાં તેટલા જ પ્રયાસનું પણ ઉત્તમ ધાર્મિક લેખવાળું પુસ્તક પ્રકટ કરના કોને હર્ષ ન થાય? મારા મિત્ર રતનશીબાઈએ આ પુસ્તક વિના મૂલ્યે મોટો ખર્ચ કરી ભેટ આપવાને માટે તૈયાર કરાવ્યું છે એ બીજી ખુશીની વાત છે કે જેને અંગે મારા અલ્પ પ્રયાસનું પરિણામ સાવજનિક હિતકર થઈ પડશે. રતનશી બાઈને આ ધાર્મિક પુસ્તક છપાવી પ્રકટ કરી વિના મૂલ્યે આપવાનો જે હેતુ છે તે મારે અત્રે જાહેર કરવા જરૂર છે.

અખડ બ્રહ્મચારી, પરમવૈશ્નવ, શ્રીભીષ્મનુ ચરિત્ર ભીષ્મચરિત્ર

(ભાગ પહેલો બહાર પડી ચુક્યો છે)

આ શ્રીભીષ્મચરિત્ર નામનું પુસ્તક બાળકથી માંડી વૃદ્ધ પર્યંત સ્ત્રીઓ અને પુરૂષોને બંનેને એક સરખી રીતે ઉપદેશ આપનાર, વ્યવહારનું શિક્ષણ આપનાર છે, અને મક્કિતરસથી ભરપુર હોવાથી તે રસનો પણ પૂર્ણ અનુભવ કરાવે છે. હું કામા દેવી અને વ્યવહારી બંને વસ્તુથી પૂર્ણ અને રસમય છે આ પુસ્તક માટે સારા સારા વિદ્વાનોએ અને શ્રીમત મહારાજ શ્રી ગાયકવાડ સરકારે સંપૂર્ણ સંતોષ દર્શાવ્યો છે. નેમજ સર્વે જાહેર પત્રોએ પોતાના સારા અભિપ્રાય આપેલ છે.

આ પુસ્તકની આવક મંદીર, દવાખાનું, વિદ્યાર્થીભવન વિગેરે જાહેર સંસ્થાઓમા જનાર છે. કીમત રૂ. ૩-૮-૦.

રચનાર — વૈદ્યશાસ્ત્રી હામોદર કાનજી.

અમદાવાદી પોળ, મુ. વડોદરા.

મળવાનાં ઠેકાણાં:—

}	(૧) કર્તા પાસેથી
	(૨) એન એમ ત્રિપાઠી,
	શ્રી-સેસ સ્ટ્રીટ મુંબઈ-૨

(૮)
અનુક્રમણિકા.

વૈષ્ણવ દ્વિજો માટે વૈદિક સંધ્યા પ્રકરણ	૧
પ્રાતઃસ્મરણ મંગળાચરણ	૨
મહત્યાગ વિધિ	૮
સ્નાન વિધિ	૧૦
તિલક ધારણ વિધિ	૧૨
પ્રાત સંધ્યા	૨૧
મધ્યાહ્ન સંધ્યા	૩૩
સાયં સંધ્યા	૩૫
વૈષ્ણવ સપ્રદાયની સંધ્યા	૩૭
નારાયણ કવચ	૪૬
શ્રીભગવદ્ગીતાનો પંદરમો અધ્યાય	૫૬
શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર	૬૮
શ્રી યમુનાષ્ટક	૭૪
શ્રી ચતુશ્લોકી	૭૭
શ્રી મહાલક્ષ્મી સ્તોત્ર	૭૮
શ્રી રામરક્ષા સ્તોત્ર	૧૦૬
અષ્ટાદશશ્લોકી ગીતા	૧૨૩
શ્રી વિષ્ણુસ્તવન	૧૩૨
શ્રી વિષ્ણુના ષોડશ નામ	૧૩૩

॥ श्रीहरि ॥

ॐ

वैष्णवनित्यकर्म.

वैष्णवद्विजानां प्रातर्विधिस्त्रिकालसंध्या.

वैष्णव, ब्राह्मण, क्षत्रीय, અને વૈશ્યને માટે
ત્રિકાળ વેદાક્ષા સંધ્યાનિધિ.

રાત્રેઃ પશ્ચિમયામસ્ય મુહૂર્તો યસ્તૃતીયકઃ ।

સ બ્રાહ્મ ઇતિ વિજ્ઞેયો વિહિતઃ સ પ્રવોધને ॥ ૧ ॥

અર્થ—રાત્રીના ચોથા પ્રહરનુ ત્રીજુ મુહૂર્ત એટલે
પાંચલી ચાર વડી રાત્રી રહે તે 'બ્રાહ્મ મુહૂર્ત' કહેવાય છે
જાગવાને માટે એજ સમય ઉત્તમ કહેલો છે ૧

બ્રાહ્મે મુહૂર્તે ચોત્થાય પરં બ્રહ્મ વિચિન્તયેત્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—બ્રાહ્મ મુહૂર્તમા ઉડી પરબ્રહ્મ એટલે શ્રાકૃષ્ણ-
અન્નનુ પોતાના હૃદયમા ચિન્તન કરવુ, અર્થાત્ ના.મે.આરણ્ય
પૂર્વક રમરણ્ય કરવુ. ૨.

॥ પ્રાતઃસ્મરણમ્ ॥

મંગલાચરણમ્.

દોઝ્યાં દોઝ્યાં વ્રજન્તં વ્રજસદનજનાહ્વાનતઃ પ્રોલસન્તં
મન્દંમન્દં હસન્તં મધુપધુગવચો મૈત્રિ વનિ બ્રુવન્તમ્ ॥
ગોપાલીપાણિતાલીતરલિનવલયન્વાનમુગ્ધાન્તરાલં
વન્દે તં દેવમિન્દીવરવિમલદલક્યામલં નન્દલાલમ્ ॥૧॥

અર્થ—એ હાલોએ તથા પગોએ એટલે ધુ ટણીએ ચાલતા
એવા મજમા રહેવાવાળા મજાસી જનો ॥ બોલવાથી
અત્યંત ઉલ્લાસમાં આવતા મદ મદ હાસ્ય કરતા મીઠી
મીઠી વહાલી લાગે એવી વાણીમાં મા, આ, એ શબ્દો બોલતા,
ગોપીજનની તાળી લાગવાથી હજમા રહેના ચલાવમાન
કંકણના શબ્દથી ગોહ પામેલું છે ચિત્ત જેમનું એવા, દિવ્ય
પ્રકાશમાન અને કમલના સુદર દલ જેવા ૭યામ વર્ણવાળા
નંદનંદને હુ પ્રણામ કરું છું. ૧

અચિન્ત્યમવ્યક્તમનન્તમવ્યયમ્

વિમ્બું પ્રમ્બું ભાવિતવિશ્વભાવનમ્ ॥

ત્રૈલોક્યવિસ્તારાવિચારકારકમ્

હરિં મયમ્નોઽસ્મિ ગતિં મહાત્મનામ્ ॥૧॥

અર્થ—અચિન્ત્ય અવ્યક્ત, અનન્ત, અવ્યય વિભુ,
પ્રમ્બુ. ત્રિલોકીના વિસ્તારને વિચાર કરનાર, અને મહાત્મા-
ઓની ગતિરૂપ એવા શ્રીહરિને હું શરણ આઉં છું ૧

સ્વકર્મફલનિર્દિષ્ટાં યાં યાં યોનિં વ્રજામ્યહમ્ ।

તસ્યાં તસ્યાં હૃષાકશ ત્વયિ પાક્તિર્દૃઢાઽસ્તુ મે ॥૨॥

અર્થ—પોતાના કર્મના ફળ ભેગવા માટે જે જે
ચોનીમાં હું જાઉં તે તે (જન્મમાં) હે હૃષીકેશ ! (પ્રતિયોના
નિયામક !) આપની દૃઢ ભક્તિ મને હજી ૨

કૃષ્ણે રતાઃ કૃષ્ણપનુસ્પરન્તિ

રાત્રૌ ચ કૃષ્ણં પુનરુત્થિતા યે ॥

તે ભિન્નદેહાઃ પ્રવિગ્નન્તિ કૃષ્ણં
હવિર્યથા મન્ત્રહુતં હુતાશે ॥૨॥

અર્થ—શ્રીકૃષ્ણમા આસક્ત, શ્રીકૃષ્ણનુ વારવાર
સ્મરણ કરનાર, નાત્રિમા પણ શ્રીકૃષ્ણ અને ફરી ઉત્તા પણ
શ્રીકૃષ્ણને જે સ માટે છે તે જા મત્ર ભણીને હોમેયુ' હવિ
જેમ અગ્નિમા પેસે છે તેમ દેહથી છુટો પડનાર શ્રીકૃષ્ણમા
પેસે છે ૩

ત્વમેવ માતા ન પિતા ત્વમેવ
ત્વમેવ વન્ધુશ્ચ સસ્રા ત્વમેવ ॥
ત્વમેવ વિદ્યા દ્રવિણં ત્વમેવ
ત્વમેવ સર્વં મમ દેવદેવ ॥૪॥

અર્થ—હે દેવતા દેવ ! તમેજ મારા માતા, તમેજ
મારા પિતા, તમેજ મારા ભાઈ, અને તમેજ મારા મિત્ર છો.
તમેજ વિદ્યા, તમેજ ધનદેહતા અને તમેજ મારા
સર્વદેવ છો. ૪.

હરેર્નામૈવ નામૈવ નામૈવ મમ જીવનમ્ ।
કલૌ નાસ્ત્યેવ નાસ્ત્યેવ નાસ્ત્યેવ ગતિરન્યથા ॥ ૫ ॥

અર્થ—શ્રીહરિનું નામજ, નામજ અને નામજ એ
મારું જીવન છે કલિયુગમાં શ્રીહરિના નામ સીવાય બીજી
કોઈ સદ્ગતિ નથી જ નથી જ અને નથી જ ૫

હે જિહ્વે રમસારજ્ઞે સર્વદા મધુરમિયે ।
નારાયણાચ્ચ પીયૂષં પિબ જિહ્વે નિરન્તરમ્ ॥ ૬ ॥

અર્થ—હે જીભ ! તું રસ (રવાદ) ને જાણનારી
અને નિરન્તર મિષ્ટાન્ન પર પ્રીતિ રાખનારી છે માટે
હે જીભ ! શ્રીનારાયણ નામનું જે અમૃત છે તેનું તું હંમેશા
પાન કર ૬.

શ્રીરામ નારાયણ વાસુદેવ
ગોવિન્દ વૈકુંઠ મુકુન્દ કૃષ્ણ ॥
શ્રીકેશવાનન્ત નૃસિંહ વિષ્ણો
માં આદિ સંસારજ્ઞજંગદષ્ટમ્ ॥ ૭ ॥

અર્થ—હે શ્રીરામ ! હે શ્રીનારાયણ ! હે શ્રીવાસુદેવ !
 હે શ્રીજીવિન્દ ! હે શ્રીવૈકુણ્ઠ ! હે શ્રીમુકુન્દ ! હે શ્રીકૃષ્ણ ! હે
 શ્રીકેશવ ! હે શ્રીઅનન્ત ! હે શ્રીનૃસિંહ ! હે વિષ્ણો ! મને
 સ સાર (અહતા મમતા) રૂપ સર્વે ડખ માર્યો છે (તેનું
 ઝેર ચડે છે) તેથી મારુ રક્ષણ કરે । ૭

શ્રીગોવર્દનનાથપાદયુગલં હૈયંગવીનમિયં
 નિત્યં શ્રીમથુરાધિપં સુત્રકરં શ્રીવિઠ્ઠલેશં મુદા ॥
 શ્રીમદ્દ્રારવતીશગોકુલપતી શ્રીગોકુલેદું વિશું
 શ્રીમન્મન્મથમોહનં નટવરં શ્રીબાલકૃષ્ણં ભજેત્ ॥૮॥
 શ્રીમદ્બલભવિઠ્ઠલૌ ગિરિધરં ગોવિંદરાયાભિધં
 શ્રીમદ્બાલકકૃષ્ણગોકુલપતી નાથં રઘૂણાં તથા ॥
 एवं શ્રીયદુનાયકં કિલ ઘનશ્યામં ચ તદ્વંશજાન
 કાલિંદીં સ્વગુરુન્નિરિં ગુરુવિશ્વંસ્વીયં પ્રભૂંશ્ચ સ્મરેત્ ॥૯॥

અર્થ—શ્રીગોવર્દનનાથજી, શ્રીનવનીતાપ્રિયાજી, શ્રીમ-
 ગુરેશજી, શ્રીવૈકુણ્ઠનાથજી, શ્રીદારકાનાથજી, શ્રીગોકુલનાથજી,

શ્રીગોકુલયદ્રમાળ, શ્રીમદ્નમોહનળ, શ્રીનટવરસાલળ, શ્રીઆ-
લકૃષ્ણસાલળ, તથા ગુરુના મેઘ્ય સ્વરૂપ, અને પોતાના
મેઘ્ય સ્વરૂપ શ્રીવલ્લભાચાર્ય (મહાપ્રભુળ), ગોસ્વામી
શ્રીવિકૃષ્ણનાથળ, (શ્રીગુમાયળ) તથા તેમના સાત પુત્રો
શ્રીગિરિધરળ, શ્રીગોવિંદરાયળ, શ્રીઆલકૃષ્ણળ શ્રીગો-
કુલનાથળ, શ્રીરઘુનાથળ, શ્રીયદુનાથળ, શ્રીનટયામળ, તમા
તેમના વશજે તેમજ શ્રીયમુનાળ પોતાના નિવેદન મ ત્રોપદે ૫
જે ગુરુ દેવ તે અને શ્રીગિરિનાળળતુ સ્મરણ કરવું ૮-૯,

ચિંતાસંતાનહંતારો યત્પાદાંબુજરેણવઃ ।

સ્વીયાનાં તાન્નિજાચાર્યાન્યણમામિ મુદુર્મુદુઃ ॥૧॥

યદનુગ્રહતો જંતુઃ સર્વદુઃસ્વાતિગો ભવેત્ ।

તમહં સર્વદા વંદે શ્રીમદ્વલ્લભનંદનમ્ ॥ ૨ ॥

જેમના ચરણકમલની રજમાત્રથી ચિંતા અને ચિંતાથી
ઉત્પન્ન થતા દુઃખોનો નાશ થાય છે એવા સ્વીય જે નિજ
આચાર્યશ્રી તેમને હું વારંવાર પ્રણામ કરૂં છું. ૧

જેના અનુગ્રહ એટલે કૃપાથી છવમાન સર્વ દુઃખનું
 હિલ્લ ધન કરી શકે છે એવા શ્રીનલ્લભન દત્તને હું સર્વકાલે
 વદન કરું છું ૨

એ પ્રમાણે નિત્ય પ્રાત રમરણુ થઇ રહ્યા પછી બીજી
 કામ કરવા તત્પર થવું.

॥ મલત્યાગવિધિ ॥

સમુદ્રમેલ્લે દેવિ પર્વતસ્તનમંડલે ।

વિષ્ણુપત્નિ નમસ્તુભ્યં પાદસ્પર્શં ક્ષમસ્વ મે ॥ ૧ ॥

इति भूमिं प्रार्थय्य अभ्यर्चने प्रार्थनां કરીને

ન ફાલકૃષ્ટે ન જલે ન ચિત્યાં ન ચ પર્વતે ।

न जीर्णदेवायतने वल्मीके वै कदाचन ॥ १ ॥

ન સસત્વેષુ ગર્તેષુ ન ગચ્છન્નાપિ ચ સ્થિતઃ ।

न नदीतीरमासाद्य न च पर्वतप्रस्तके ॥ २ ॥

इति निषिद्धदेशान् विहाय

અર્થ—ખેડેલાં ખેતરમાં, જલાશયની સમીપમાં, ચિતામાં, પર્વતમાં, દેવાલય સંબંધી સ્થળમાં રાજામાં, જીવજંતુ વાળા ખાડામાં, ચાલતા કે ઉભા રહીને, નદીના તીરમાં અને પર્વતની ઉપર મળમૂત્રનો ત્યાગ કરવો નહીં. આ નિષેધ કરેલા દેશાદિ છોડીને જ્ઞાન કરવું ૧-૨.

તતઃ ત્યાર પછી

एका लिंगे गुदे तिस्रस्तथैकत्र करे दश
उभयोः सप्त दातव्या मृदस्तिस्त्रस्तु पादयोः ॥१॥

અર્થ—મૂત્રે દ્રિયને એકવાર, ગુદાને ત્રણવાર, ડાબા હાથને દશવાર, જાને હાથ બેગા કરી સાતવાર, અને જાને પગ ઉપર ત્રણ વાર મૃત્તિકા (માટી) સગાડવી જે જે અંગોમાં જેટલી જેટલી વખત મૃત્તિકા (માટી) સગાડવામાં આવે તેટલી તેટલી વખત જળથી તે તે અંગો ધોવા અને પગ ધોવા પછી ફરી જાને હાથ બેગા કરી ત્રણવાર મૃત્તિકા સગાવી જલથી ધોઈ નાખવા, ૧.

इत्येवं शुद्धिं कृत्वा आरा रीने शुद्धि कया पञ्ची

खादिरश्च कदम्बश्च करञ्चश्च वटस्तथा ।

तिन्तिणी वेणुपृष्ठश्च आम्रनिम्बौ तथैव च ॥ ૧ ॥

अपामार्गश्च बिल्वश्च अर्कश्चोदुम्बरस्तथा

एते मक्षसनाः कथिता दन्तधावनकमणि ॥ ૨ ॥

અર્થ—ખેર^૧, કદમ્બ કરજ, વટ, આમલી આખો
લી મડા, અમેરો, બીલી, આડડા, અને ઉબરો એ વૃક્ષાનુ
ક્રમે દન્તધાવનમા પ્રશસ્ત છે (૧) એનું સ્મૃત્યુક્ત કા' આર
આગળ લાખુ મી'નું, ટચલી આગળીના ટેરવા જેવું જાડ લાઇ
ધીમે ધીમે દાનને વગવા પછી જાગ વખત ડાગળા કરી
મુખ શુદ્ધ કરેનું ૧-૨

॥ स्नानविधि ॥

पुष्करार्दानि तीर्थानि गङ्गाद्याः सरितस्तथा

आगच्छन्तु पवित्राणि स्नानकाले सदा मम ॥ ૧ ॥

૧ ખેર એ જાવળનં મળતી જાત ૭.

શ્રીકૃષ્ણવલ્લભે દેવિ યમુને પાપહારિણિ ।
સેવાયૈ સ્નાતુમિચ્છામિ જલેઽસ્મિન્સન્નિધિં કુરુ ॥ ૨ ॥

इत्यावाह्य स्नायात्

આ પ્રમાણે આવાહન કર્યા પછી મમત્ર જરીરને મારી રીતે પલાળી ટાઢા જળથી ત્રણ કોગળા કરી નાક તથા તથા કાનમા આગળાએ ઘાડી સર્વાંગ અર્થાત મરતકથી પગ સુધી જળ વહી જાય એવી રીતે શ્રી હરિસ્મરણપૂર્વક સ્નાન કરવું

धृतपवित्रवस्त्रोपवस्त्र आसने उपविश्य शरीरशुद्ध्यर्थम्—

અર્થ—સ્નાન કર્યા પછી ઘેાયેલુ વસ્ત્ર તથા ઉપવસ્ત્ર અથવા ઉર્ણુવસ્ત્ર ધારણુ કરી પ્રથમ દબાસન પાથરી તે પર બનાત અર્થાત્ ધાબળી વિગેરેનુ આસન બિઠાવી તે ઉપર બેગી પ્રથમ દેહની શુદ્ધિને માટે—

गृह्णामि गोकुलाधीश चरणामृतमादरात्
अतस्त्वत्सेवनासिद्ध्यै मयि दीने कृपां कुरु ॥१॥

इममष्टाक्षरं वा मंत्रं जपेश्वरणामृतं संसेव्य
नयनयोर्मस्तके हृदये च स्पृशेत्.

અર્થ--આ શ્લોક બોલી અથવા અષ્ટાક્ષર મંત્ર બોલી
શ્રીજીનું ચરણામૃત મુખમા લઇ અને તેને આંખે, મસ્તકે તથા
હૃદયમા લગાડવું.

अष्टाक्षरमंत्रः-श्रीकृष्णः क्षरणं मम.

ततस्तर्जन्या प्रसादात्मकेन चंदनादिना द्वा-
दशतिळकान्कुर्यात् प्रसादचन्दनाभावे उपलब्धचन्द-
नादौ चरणामृतं गोपीचन्दनं वा संयोज्य तेन
तिळकान्कुर्यात् ।

અર્થ--તર્જનીથી ભગવતપ્રસાદી કેશર, કુંકુમ વા
ચંદન ઇત્યાદિ દ્રવ્યોમાથી કોઇ પણ દ્રવ્યથી દાદશ અંગોમા
દાદશ તિલક કરવા. જો પ્રસાદી કુંકુમાદિ ન હોય તો કુંકુમા-
દિકમા બોપીચંદન અથવા ચરણામૃત મેળવી લેવું એટલે તે

પ્રસાદી થઇ ગયાય છે દ્વાદશ તિલકના પ્રમાણ વિશે સ્કંદ-
પુરાણમા માર્ગરીપિમાદાત્મ્યમા નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે

ब्रह्मन्द्वादशपुण्ड्राणि वैष्णवः सततं धरेत्
मूर्ध्नि मूलन मंत्रेण शेष द्वादशनामभिः ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે બ્રહ્મન, વૈષ્ણવે નિરતર કેશવાદિ દ્વાદશ
નામોન્વયાણ્ય પૂર્વક દ્વાદશ અંગે મા દ્વાદશ તિલક કરવા અને
છેવટ 'વાસુદેવ નમઃ' આ મૂળ મંત્રથી મસ્તક પર ધારણ
કરવું ૧.

आचार्यास्तु तच्चदीपनिबन्धे.

दण्डाकारं ललाटे स्यात्पद्माकारं तु वक्षसि ।

वेणुपत्रनिभं बाह्वारन्यद्दीपाकृति स्मृतम् ॥

दण्डाकारमिति चरणाकारस्याप्युપલक्षणम्

અર્થ—સણાટમા દણ્ડાકૃતિ અર્થાત્ મગ્ગવચ્ચરણના
આકારવાળું તિલક કરવું, હૃદયમા કમલની કલીના આકાર-

રવાળું તિલક કરવું, એ બાહુમાં વેણુના પત્રાકારનું તિલક કરવું અને તે સીવાય બીજા સધગા અ જોમા દીપકની ન્યોતિના આકારનાળા તિલક કરવા

તિલક કેવી રીતે કરવું તેને માટે નીચે પ્રમાણે પણ લેખ છે આગળ ન્યા દળઢાકારમ્ એ પદ આવ્યું છે ત્યા ચર-
ણાકારમ્ એવો પદ છે આ પાદ માટે એવું પ્રમાણુ છે કે -

હરે: પાદાકૃતિમાન્મનો હિતાય મધ્યેછિદ્રમૂ-
ર્ધ્વપુટ્ઠં યો ધારયતિ સ પરસ્પ મિયો ભવતિ સ મુક્તિ-
માન્ ભવતીતિ શ્રુતે: ।

અર્થ—જે પુરૂષ શ્રીહરિના ચરણના આકારવાળું અને વચ્ચેમાં ઊંચવાળું ઉર્ધ્વપુટ્ઠ આત્માના કલ્યાણ માટે ધારણ કરે છે તે પરમાત્માનો પ્રિય થાય છે તે તે મુક્તિમાન્ થાય છે

લલાટે કેશવં ત્રિદાનાગયણમયોદરે ।

માધવં હૃદયે ન્યસ્ય ગોવિન્દં કઠકૂપકે ॥૧॥

વિષ્ણુ ચ દક્ષિણે કુક્ષૌ તદ્વજે મધુમૂદનમ્ ।

ત્રિવિક્રમં કર્ણમૂળે વામકુક્ષૌ તુ વામનમ્ ॥૨॥

વામચાહૌ શ્રીધરં ચ હૃષીકેશ તુ કર્ણકે ।

પદ્મનાભં પૃષ્ઠદંશે કકુદામોદરં સ્મૃતમ્ ।

મૂર્ધ્નિ મૂઢેન મંત્રેણ શેષં દ્વાદશનામભિઃ ॥૩॥

અર્થ—તિલક કરતી વખતે કયાઠમા તિલક કરતા
દશયાય નમ, નાભિ ઉપર કરતા નારાયણાય નમ, હૃદયમા
કરતા માધવાય નમ, હઠમા કરતા ગોવિંદાય નમ, જમણી
કુક્ષિમા કરતા વિષ્ણુવે નમ, જમણા આહુએ કરતા મધુમૂદનાય
નમ, જમણા કાનના મૂલમા ત્રિવિક્રમાય નમ, ડામી હેડ
કરતા વામનાય નમ, ડાયા આહુએ કરતા શ્રીધરાય નમ,
ડાયા કાનના મૂલમા કરતા હૃષીકેશાય નમ, પીઠમા કરતા પદ્મ
નાભાય નમ અને કંફર ઓટલે કાપ પર કરતા દામોદરાય નમ
એમ બોલવુ અને છેરે આઠી હાથમા લાગી રહેલા કંકુ-
માદિને ધોષ્ટ ને જન વામુદેનાય નમ. એ નામ સર્વ માથે
ચલાવવુ.

उच्चैश्चत्वारि चक्राणि बाहुमूले तु दक्षिणे ।
नाममुद्राद्वयं नीचैरेकमेकं तयोरपि ॥१॥

मध्ये तत्पार्श्वयोश्चैव द्वे द्वे पद्मे च धारयेत् ।
वामेऽपि चतुरः शंखानाममुद्रा च पूर्ववत् ॥२॥

चक्रमेकं गंडं द्वे द्वे पार्श्वयोरिति भेदतः ।
ललाटं पद्ममेकं च नाममुद्रां तथा हृदि ॥३॥

त्रिणि त्रीणि च चक्राणि मध्ये शङ्खाबुधानुधौ ।
हृत्पार्श्वयोस्सनादूर्ध्वं गदापद्मानि बाहुवत् ॥४॥

त्रीणि त्रीणि च चक्राणि कर्णमून्मूलाग्रधः ।
एकमेकं तदन्येषु तिलकेषु च धारयेत् ॥५॥

सम्पदायम्य मुद्रा तु धार्या गिष्ठानुसारतः ।
यथारुन्यथवा धार्या न तत्र नियमो भवेत् ॥६॥

અથ — જમણા બાહુના મૂલમાં અર્ધાત ખભાથી જરા નીચેના ભાગમાં ચાર ચક્ર, તેની નીચે એક મુદ્રા, તેની નીચે એક શ ખ, તેની નીચે ફરીથી એક નામમુદ્રા અને તેની આજુબાજુએ બે મળી ચાર પદ્મ ધારણ કરવા એવી જ રીતે જમણા સ્તન ઉપર વચમાં માર્ગ રાખી ઉપરા ઉપર ત્રણ ચક્રો કરવા અને તેઓની વચમાં રાખેલા માર્ગમાં બે ગ ખો કરવા તથા તેની આજુબાજુએ બે બે મળી ચાર પદ્મ કરવા હૃદયમાં એક નામમુદ્રા અને તેની ચારે બાજુએ ચાર સમ્પ્રદાયમુદ્રાઓ કરવી લલ ટમાં બ્રહ્મી પાસે તિલકની વચમાં એક પદ્મ અથવા એક ગદા કરી તેની ઉપર મરતકના કૈશ પર્યંત સામ્પ્રદાયિક મુદ્રાઓ કરી ગયા બાહુના મૂલમાં અર્ધાત ખભાથી જરા નીચેના ભાગમાં ચાર શ ખો, તેની નીચે એક નામમુદ્રા, તેની નીચે એક ચક્ર અને તેની નીચે ખીજા એક નામમુદ્રા તથા તેની બે બે બાજુએ બે બે મળી ચાર ગદાઓ કરી તે જ પ્રમાણે ગયા સ્તન ઉપર વચમાં માર્ગ રાખી ઉપરા ઉપર ત્રણ ચક્રો વચમાં એક એક શ ખ, બન્ને બાજુ બે બે ગદા કરી તેની જ રીતે ગયા કાનની નીચેથી કેડ પર્યંત ત્રણ ચક્રો કરવા તથા કંઠના

તિલકની વચ્ચે એક ચક્ર કરવું અને એક શબ્દ ધારણ
કરવો એવા પણ પ્રકાર છે તેમ જ નાભિ ઉપર જમણી
ગાંધી બન્ને કંડો ઉપર પીઠ ઉપર તથા કાંધ ઉપર એક એક
ચક્ર કરવું ૧-૬

**भगवत्सेवां कुर्वाणो वैष्णव इमाः षण्मुद्रा धारयेत् ।
तदन्यस्तु पद्मं संपदाषमुद्रां च धारयेत् ॥**

અર્થ—ભગત મવા કરનાર વૈષ્ણવાએ ઉપર લખેલી
૭ મુદ્રાઓ અવશ્ય ધારણ કરવી અને ખીલઓએ ફેવલ
પદ્મ તથા મ પ્રદાષમુદ્રા ધારણ કરવી



मुद्रा केवी रीते छापवी तेनो नकशो.

कर्णमूल

च

च.

च.

कर्णमूल

च.

च.

च.

कंठमूल

च.

दक्षिणबाहुदण्ड

च.

च. च.

प. च. प. दक्षिणस्तन

प. ना. प. |

शं. च.

ना. प. शं. प.

च.

प. शं. प.

हृदय

|

सं.

वामस्तन ग. शं. ग.

| ग. ना. ग.

च. च.

ग. शं. ग. ना. ११

च.

ग. शं. ग.

च. सं. नाम. सं. च.

सं.

दक्षिणपार्श्व	नाभि	वामपार्श्व
च.	च.	च.

पृष्ठ.

एकाक्षरोंके पूर्ण नामः-सं.-संप्रदाय. शं-शंख,
च.-चक्र. ग.-गदा, प. पद्म.



* ॥ અથ પ્રાતઃસંધ્યા ॥

ૐ અપવિત્રઃ પવિત્રો વા સર્વાવસ્થાં ગતોઽપિ વા ।

યઃ સ્મરેત્પુન્ડરીકાક્ષં સ વાહ્યાભ્યંતરઃ શુચિઃ ॥ ૧ ॥

આ મંત્ર જણી જમણા હાથની અનામિકા
આગળથી અથવા હૃદયની સળાથી પોતાના મસ્તક પર
અને ખીજા પછી સધળા અંગે પર માર્જન કરવું, અર્થાત્ તે
જલ થોડું છાટવું

इत्यात्मानं संमोक्ष्य એ પ્રમાણે પોતાના શરીર
ઉપર જલપ્રોક્ષણ કરીને

ૐ કેશવાયનમઃ, ૐ નારાયણાય નમઃ, ૐ
માધવાયનમઃ इत्याचम्य

અર્થ—એમ ત્રણ આચમન કર્યાં તે પછી

* આ વેદોક્ત સંખ્યા કેહ સારા વિદ્વાન્ પાસે શીખવાથી જ
લક્ષમાં આવશે.

ૐ ગોવિન્દાયનમઃ આ મત્ર ગણી આચમનીમા
જલ સદૃ જમણા હાથની હથેલી ધાર્ધ નાખી આચમન
ઠમાં પછી નાચેના ગાયત્રી મત્રથી શિખાખંધન નિમિત્તે ધ્યાન
કરવ

ગાયત્રીમંત્રઃ

ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ૐ તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગોદેવસ્યધી-
મહિ ॥ ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—પૃથ્વી, અતરિત અને સ્વર્ગ એ ત્રણે લોકમા
વ્યાપેલા ઉત્તમ અને અત્યંત પ્રકાશમાન સૂર્યનારાયણ અર્થાત્
શ્રી પૂર્ણ પુરુષોત્તમ દેવના તેજનુ હુ ધ્યાન કર છુ, કે જે
તેજ મારી બુદ્ધિને સન્માર્ગે પ્રેરે

તતઃ પૃથ્વીતિ મન્ત્રસ્ય મેરુપૃષ્ઠ ઋષિઃ । કર્મો
દેવતા । સુતલં છંદઃ । આસને વિનિયોગઃ ।

ૐ પૃથ્વી ત્વયા ધૃતા લોકાદેવિ ત્વં વિષ્ણુના ધૃતા॥
ત્વં ચ ખારય માં દેવિ પવિત્રં કુરુ ચામનમ ॥૧॥

उप२ प्रभाषे पृथीने हाथ क्षगाची पृथीनी स्तुति
कर ॥

इति भूमि स्पृष्ट्वाऽऽचम्य प्राणायामं कुर्यात् ॥

पृथीने। उप२ करी प्रथम उद्देशा त्रय नाभे ५३
आचमन करी प्राणायाम करवा तेना विधि नीचे प्रभाषे छे

ॐकारस्य ब्रह्मा ऋषिः । गायत्री छंदः । अग्नि-
देवता । शुक्लो वर्णः । सर्वकर्मारंभे विनियोगः । सप्त-
व्याहृतीनां विश्वामित्रजमदग्निभरद्वाजगौतमात्रिवसिष्ठ-
कश्यपा ऋषयो गायत्र्युष्णिगनुष्टुबृहतीपंक्तित्रिष्टुब्-
जगत्यश्छंदांसि अग्निवाग्वादित्यवृहस्पतिवरुणेंद्रविश्वे-
देवा देवताः अनादिष्टमायाश्चित्ते प्राणायामे विनियोगः॥
गायत्र्या विश्वामित्रऋषिः (क्षत्रियो बृहस्पति ऋषिः
त्रिष्टुप् छंद इति । वैश्यस्तु मजापतिऋषिः जगती

छंदः इति ब्रूयात् सविता देवता अग्निर्मुखमुपनयने
प्राणायामे विनियोगः

ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः ॐ महः ॐ जनः
ॐ तपः ॐ सत्यम् (इति व्याहृत्युत्तरं ब्राह्मणो
गुरुपदिष्टाम् ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥
धियो यो नः प्रचोदयात् ॐ आपो ज्योती रमोऽमृतं
ब्रह्म भूर्भुवःस्वरोमिति (क्षत्रियः) ॐ देवः सविनः
प्रमुवयज्ञं पतिं भगाय दिव्यां गंधर्वाः केतपूः केतनः
पुनातु वाचसतिर्वाचं नः म्वदतु स्वाहा । वैश्यस्तु)
व्याहृत्युत्तरं ॐ विश्वारूपाणि प्रतिमुञ्चेत कविः
प्रासावीद्भद्रं द्विषदे चतुष्पदे विनाकमख्यत्सविता वरे-
ण्यो नु प्रयाणमुपमो विगताति । इति यथावर्ण
गायत्री ॐ आपो ज्योती रमोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः
स्वरोमिति जपन् प्राणानायमेत् !

અર્થ—પ્રાણાયામ-બ્રહ્મણોએ માત વ્યાહતિ એટલે ઓં
 બૂ થી શરૂ કરી ઓં સત્યં સુધી યોધી પેતાનો ગાયત્રી મંત્ર
 પુરો યોધી રહ્યા પછી આગે જ્ઞાનાગસોડમૃત બ્રહ્મમુંદ સ્વ મ્
 સુધી યોલવુ અને ક્ષત્રી તથા વૈશ્વે પોતપેતાનો ગાયત્રી
 જે ઉપર સંકૃતમા જણાવેલી છે તે સાને વ્યાહતિ યોધ્યા
 પછી યોલરી અને તે પછી આગે જ્યોત્તિગસોડમૃત બ્રહ્મમુંદઃ
 સ્વારોમ સુધી યોલવુ અને આખો મંત્ર યોધીએ ત્યાં સુધી
 ડાખે જિદેથી પ્રાણ ખેચે, બીજી વખત યોધીએ ત્યાં સુધી
 પ્રાણ રોકે અને ત્રીજી વખત યોધીએ ત્યાં સુધી પ્રાણ ઉતાર-
 રે, આને અનુક્રમે પુરક, કુબક ને રચક પ્રાણાયામ કહે છે

॥ સંકલ્પ. ॥

તતઃ । ઓં વિષ્ણુર્વિષ્ણુર્વિષ્ણુઃ શ્રીમદ્ભગવતો મહા
 પુરુષસ્ય વિષ્ણોરાજ્યા પ્રવર્તમાનસ્ય અથ્થ બ્રહ્મણો
 દ્વિતીયપરાર્થે શ્રીશ્વેતવારાહકલે વૈવસ્વતમન્વંતરે અષ્ટા-
 વિંશતિતમે કલિયુગે કલિપ્રથમચરણે જમ્બુદ્વીપે ભરત-

स्वर्णे आर्यावर्तान्तर्गतब्रह्मावतंकदेशे बौद्धावतारे अमु-
 कस्मिन् वर्तमाने व्यावहारिके अमुकनाम्नि संवत्सरे
 अमुकायने अमुकर्तौ अमुकपासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ
 अमुकवासरे अमुकनक्षत्रे अमुकयोगे अमुककरणे
 अमुकराशिस्थिते श्रीसूर्ये अमुकराशिस्थिते चन्द्रे
 अमुकराशिस्थिते श्रीदेवगुरौ शेषेषु ग्रहेषु यथायथं स्व-
 स्वराशिस्थितेषु सत्सु ममोपात्तदुरितक्षयद्वारा श्री-
 गोपीजनवल्लभप्रीत्यर्थं प्रातःसंध्योपामनमङ्गं करिष्ये ।

ॐ प्रभाञ्जे न कल्प करेण ।

॥ मंत्राचमनम् ॥

ॐ सूर्यश्चेति मंत्रस्य नारायण ऋषिः सूर्यो
 देवता अनुष्टुप् छन्दः । मंत्राचमने विनियोगः

उपरं प्रभाञ्जे ज्येष्ठी-जम्बूका दाधमा नक्ष भधने
 नीचिने मंत्र ज्येष्ठी

ૐ સૂર્યશ્ચ મા મન્યુશ્ચ મન્યુપતયશ્ચ મન્યુકૃતેભ્યઃ
પાપભ્યો રક્ષન્તામ્ યદ્રાત્ર્યા પાપપ્રકાર્ષ મનસા વાચા
હસ્તાભ્યાં પદ્મચામુદરેણ શિશ્રા રાત્રિસ્તદવલુમ્પતુ ।
યત્કિંચિદુરિતં મયિ હૃદમહં માપમૃતાયોનોઽ સૂર્યે જ્યો-
તિષિ જુહોમિ સ્વાહા ।

એ પ્રમાણે બ્રાહ્મી ત્રણ વખત જાપ થી જવું.

॥ માર્જનમ્ ॥

આપોદિષ્ટેતિ ઝૃચસ્ય સિંધુદ્રોપક્રાપિઃ । ગાયત્રી
હંદઃ આપોદેવતા માર્જને વિનિયોગઃ ।

ત્રીથે પ્રમાણે મંત્ર બોલતા જવું અને હાથે ૧૦૮ મંત્રો
ઉપર જાપ થાવતા જવું

ૐ આપો દિષ્ટા મયો ધ્રુવઃ ૐ તાન કુર્જે
દધાતન । ૐ મહેરણાય ચક્ષતે ૐ યોઃ શિવતમો

રસઃ । ઐ તસ્ય ભાજયતે હનઃ । ઐ ઉશનીરિઘ માતરઃ ।
 ઐ તસ્મા અરંગમામવઃ । ઐ યસ્ય ક્ષયાય જિન્વથ ।
 ઐ આપોજનયથાચનઃ ।

॥ અઘમર્ષણમ્ ॥

દ્રુપદાદિવેત્યસ્ય કોકિઠરાજપુત્ર ઋષિઃ આપો-
 દેવતા । અનુષ્ટુપ્છન્દઃ । અઘમર્ષણ વિનિયોગઃ ।

જમણા હાથની અંજલીમા પાણી કાઢ નાક પાસે ધરી
 રાખી નીચેનો મંત્ર બોલવો

ઐ દ્રુપદાદિવ મુમુચાનઃ સ્વિન્નઃ સ્નાતો મલાદિવ ॥
 પૂતં પવિત્રેર્ગવાજ્યમાપઃ શુન્થન્તુ મૈનસઃ ।

એ મંત્ર બાણી પાપ જાય છે તેમ સમગ્ર જ્ઞાનથી
 ડાખી તરફ નાખી દેવી

આચમ્ય આચમન કરીને

॥ અર્ચપ્રદાનમ્ ॥

ગાયત્ર્યા અર્ચ્યત્રયં દત્ત્વા

પૂર્વે પ્રિયા તરફ મુખ રાખી ઉભા થઈ એ હાથની
અંગુલીમાં જાલ રાખી ગાયત્રી યોડીને સૂર્યને ત્રણ અર્ચપ્રદાન
કરવા. ગાયત્રીમંત્ર મધ્યાની શરૂઆતમાં આપેનો છે.

॥ સૂર્યોપસ્થાનમ્ ॥

ॐ ઉદયમિત્યસ્ય હિરણ્યસ્તૂપઋષિઃ અનુષ્ટુપછન્દઃ ।
સૂર્યોદેવતા સૂર્યોપસ્થાનેવિનિયોગઃ

ॐ ઉદયંતમસસ્પરિશ્વઃ પश्यन्त उत्तरम् । देवं
देवत्रासूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्.

इत्युपस्थाय नमस्कृत्य

ઉભા થઈ ઉપલો મંત્ર યોડી સૂર્યને નમસ્કાર કરવા.

એ પ્રમાણે સૂર્યોપસ્થાન કર્યા પછી નીચે પ્રમાણે
સંકલ્પ કરવો.

મમોપાત્તદુરિતક્ષયદ્વારા શ્રીગોપીજનવલ્લભપ્રીત્યર્થ
યથાસલ્યાકં ગાયત્રીજપમહં કરિષ્યે ।

અર્થ—મારા પાપના ક્ષય માટે શ્રીગોપીજનવલ્લભની
પ્રસન્નતા માટે મારાથી બનશે તેટલી ગાયત્રી જપીશ

इति संकल्प्य करमालया गोमुखीतुलसीमालया
दशवारमष्टाविंशतिवारमष्टोत्तरशतवारं वा गायत्रीं
जपित्वा ।

એ પ્રમાણે સ કલ્પ કરીને કરમાલાવડ અથવા તુલસીની
માળાવડ દશ વાર, અઠાવીસ વાર અથવા એકઠોઆઠ વાર
ગાયત્રીજપ કરવો જે ગાયત્રી મંત્રનો જપ કરવાનો છે તે
મંત્ર સ ક્યાવિધિની શરૂઆતમાં શિખાબધન અને ધ્યાનને
નિમિત્તે જણાવેલ છે તે જ ગાયત્રી મંત્રનો જપ કરવો, અને
જપ પુરો થયા પછી દાથમા જલ લઈ નીચે પ્રમાણે સ કલ્પ
કરવો.

अनेन यथासंख्यगायत्रीजपेन श्रीपूर्णपुरुषोत्तमः
श्रीसवितादेवता प्रीयताम् ।

आम क्ली नक्ष भूमी पछी नीचे प्रभाणे श्रीप्रभु
पुरोत्तम श्रीकृष्ण प्रभुनी प्रार्थना करवी

नमोऽस्त्वनंताय सहस्रमूर्तये
सहस्रपादाक्षिशिरोरुवाहवे
सहस्रनाम्ने पुरुषाय शाश्वते
सहस्रकोटियुगधारिणे नमः ॥ १ ॥

नमोब्रह्मण्यदेवाय गोब्राह्मणहिताय च ।
जगद्धिताय कृष्णाय गोविन्दाय नमोनमः ॥२॥
आकाशात्पतितं तोयं यथा गच्छति सागरम् ।
सर्वदेवनमस्कारः केशवं प्रतिगच्छति ॥ ३ ॥
आसत्यलोकात्पातालादालोकालोकपर्वतात् ।
ये सन्ति ब्रह्मणा देवास्तेभ्यो नित्यं नमोनमः ॥४॥

એ પ્રભાણે પ્રાર્થના કરીને નીચે પ્રભાણે બેઠી પરમે-
શ્વરને પ્રણામ કરવા

અમુકસંખ્યાઽમુકપવરાન્વિતોઽમુકગોત્રોત્પન્નોઽહં
શુક્લયજુર્વેદાન્તર્ગતમાધ્યંદિનીવાજસનેયશાસ્વાધ્યાયોઅ
મુકશર્મા, વર્મા ગુપ્તોઽહ મ્હાં પરમેશ્વર ત્વામભિવાદ્યે.

इति मानःसंध्या.



॥ અથ મધ્યાન્હસંધ્યા ॥

આચમ્ય પ્રાણનાયમ્ય



પ્રાત સધ્યાની પેઠે આચમન અને પ્રાણાયામ કરીને સ કલ્પ કરવો. તેમા નીચે પ્રમાણે " મધ્યાન્હ સંધ્યોપાસનમહં કરિષ્યે " એમ બોલવું.

॥ સંકલ્પઃ ॥

મમોપાત્તદુરિતક્ષયદ્વારા શ્રીગોપીજનવલ્લભપીત્યર્થ મધ્યાન્હસંધ્યોપાસનમહં કરિષ્યે इति સંકલ્પં કુર્યાત્ ।

॥ મન્ત્રાચમનમ્ ॥

સાર પછી હાથમા જલ લઈ નીચેનો મન્ત્ર બોલી મન્ત્રાચમન કરવું.

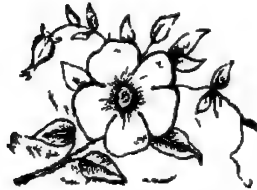
ॐ आपः पुनन्तु पृथिवीं पृथ्वी पूता पुनातु

મામ્ ॥ પુનન્તુ બ્રહ્મણસ્પતિર્બ્રહ્મપૂતા પુનાતુ મામ્ ॥
 યદુચ્છિષ્ઠમ્ભોજ્યં ચ યદ્વા દુશ્વરિતં મમ ॥ સર્વ
 પુનંતુ મામાપોસતાં ચ પ્રતિગ્રહં સ્વાહા ।

इतिमन्त्राचमनं विधाय अन्यत्सकलं प्रातः
 संध्यावत्कुर्यात् ॥

એ પ્રમાણે મન્ત્રાચમન કરી બીજી 'અધુ' પ્રાત સંધ્યા
 પ્રમાણે કરવું.

इति मध्याह्नसन्ध्या.



॥ અથ સાયંસંધ્યા. ॥

**કૃતસ્નાનો ધૃતપવિત્રવાસાઃ પવિત્રાસને ઉપવિશ્ય
આચમ્ય પ્રાણનાયમ્ય.**

સાજના સૂર્યાસ્ત પહેલા શૌચ દિ આવશ્યક કાર્યથી
પરવારી, પવિત્ર વસ્ત્ર પહેરી, પશ્ચિમ દિશા તરફ દર્બાસન
ઉપર બેસી આચમન તથા પ્રાણાયામ કરી હાથમા જલ લઇ
નીચે પ્રમાણે સ કલ્પ કરવે.

**મમોપાત્તદુરિતક્ષયદ્વારા શ્રીગોપીજનવલ્લભપ્રીત્યર્થ
સાયંસંધ્યોપાસનમહં કરિષ્યે इति संकल्पं कुर्यात् ।**

॥ મંત્રાચમનમ્. ॥

ત્યાર પછી હાથમા જલ લઇ નીચેનો મંત્ર બોલી
આચમન કરવું

ॐ अग्निश्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च मन्यु-

कृतेभ्यः पापेभ्यो रक्षन्तां यदह्ना पापमकार्ष मनसा
बाचा हस्ताभ्यां पद्मचामुदरेण शिश्रा अहस्तदवलुम्पतु
यत्किंचिदुरितं मयि । इदमहं माममृतयोनौ सत्ये
ज्योतिषि जुहोमि स्वाहा ॥

इति मन्त्राचमनं विधाय अन्यत्सकलं प्रातः
संध्यावन्कुर्यात् ॥

ॐ प्रभाणे मन्त्रायमन करी श्रीगुरुं अधु प्रात संध्या
प्रभाणे करतु

॥ इति त्रिकालसन्ध्या ॥

इति त्रिकालसंध्यं दामोदरविपश्चिता ॥
भाषया योजिता भूयान्मुदे विद्मद्द्विजन्मनाम् ॥

॥ વૈષ્ણવ સંપ્રદાયની સંધ્યા. ॥

★ગંગાદિતીર્થે સમ્યક્ સ્નાત્વા ॥ ધૌતવાસઃ
પરિધાય ॥ આસને ઉપવિશ્ય ॥ તિલકં કૃત્વા ॥
આચમનં કુર્યાત્ ॥

આચમન કરવું તેનો વિધિ -ડાખા હાથથી આચમની
પડે જમણા હાથની હથેળીમા એક માપાભાર મોનાની ગોળી
હુખે એટલું જળ લઈ તે હાથનો અંગુઠો તથા ઠ્યક્ષી આગળી
જીદી રાખી તથા તે હાથને ડાખા હાથની તર્જની આગળી અડાડી
રાખી નીચે પ્રમાણે કેશવાય નમઃ એમ પેલી પહેલું,
નારાયણાય નમઃ એમ બેલી બીજી, ને માધવાય નમઃ
એમ બેલી ત્રીજી એમ ત્રણ આચમન કરવા આચમન કરી
રહ્યા પછી હથેળી ધોઈ નાખવી.

★પ્રથમ ગંગાદિ તીર્થે અથવા ઘર આગળ સ્નાન કરી
શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરો આસન (દર્બનું, કે ઉતનું) ઉપર બેસી
તિલક કરી પછી આચમન કરવું.

॥ કેશવાય નમઃ ॥ નારાયણાય નમઃ ॥ માધ-
વાય નમઃ ॥ ઇતિ ત્રિરાચમનમ્ ॥

તત્ત-સ્નૂર્ણીં સજલેન હસ્તેન શિરસિ નેત્રયોઃ કર્ણયોઃ
નાભૌ હૃદયં ચેતિસ્પૃશેત્ ॥ તામ્રાદિપાત્રસ્થજલે
તીર્થાન્યાવાહયેત્ ॥

સાર પછી યોલ્યા વગર ભીના હાથ માયુ, નેત્ર, કાન,
નાભિ અને છાતીનો સ્પર્શ કરવા સાર પછી ત્રાયાના પાત્રમાં
જેમાં જળ રેડ્યું હોય તેમાં તીર્થનું આવાહન કરવું એ
તીર્થાવાહનનો મત્ર નીચે પ્રમાણે

॥ બ્રહ્માંડોદકતીર્થાનિ કરલગ્નાનિ તે રવે ॥ કરેણ
તેન મે દેવ તીર્થ દેહિ દિવાકર ॥ ઇતિ મંત્રેણ મૂર્ય-
મંડલાત્ તીર્થાન્યાવાહ્ય માર્થયેત્ ॥

તે નીચેના મત્રથી પ્રાર્થના કરવી

ગંગે ચ યમુને ચૈવ ગોદાવરિ સરસ્વતિ ॥ નર્મદે

सिंधुकावेरी जलेस्मिन् संनिधि कुरु ॥ इति प्रार्थयेत् ॥
तत संकल्पः ॥

त्यार पक्षी स कल्प करवे' आर्यमनीमा पाणी नरी
आ प्रभाणे पोखनु —

मम कर्माधिकारार्थं दुरितक्षयार्थं श्रीबालकृष्ण-
प्रीतये प्रातःसंध्यामहं करिष्ये ॥ ततो मार्जनम् ॥

त्यार पक्षी पाणी तरभाणीमा मुडी देवु ने भार्जन
करवु ओठले नीयेनो मत्र नक्षी माथा पर पाणी छान

अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थांगतोपि वा ॥ यः
स्मरेत्पुहरीकाक्षं सबाह्याभ्यंतरः शुचिः ॥ इति मंत्रेण
शिरसि मार्जयेत् ॥

॥ अथ करन्यासः ॥

गोविन्दाय अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ महीधराय तर्जनीभ्यां
नमः ॥ द्वषीकेशाय मध्यमाभ्यां नमः ॥ त्रिविक्रमाय

અનામિકાભ્યાં નમઃ ॥ વાસુદેવાય કનિષ્ઠિકાભ્યાં
નમઃ ॥ માધવાય કરતલકરપૃષ્ઠાભ્યાં નમઃ ॥

ઠરન્પાસની સમજીતી.

ગ્રોવિદાય નમ એમ બોલી અગુઠો ને તર્જનીનો
સ્પર્શ કરવો. મહીધિગય નમ. એમ બોલી તર્જની ને
અગુઠોનો સ્પર્શ કરવો, હૃષીકિશાય નમ એમ બોલી અગુઠો
ને વચલી આગળીનો સ્પર્શ કરવો. ત્રિવિક્રમાય નમ એમ
બોલી અગુઠોને ને વચલી આગળીની પડખેની આગળીનો
સ્પર્શ કરવો. વાસુદેવાય નમ એમ બોલી અગુઠો ને વચલી
આગળીનો સ્પર્શ કરવો. માધવાય નમ એમ બોલી
બેહાથનો સ્પર્શ કરવો.

મોવિંદાય હૃદયાય નમઃ ॥ વિદ્યોદે શિરસે સ્વાહા ॥
ગોપીવલ્લભાય શિખાયૈ વષટ્ ॥ ધીમહિ કવચાય હ્રુમ્ ॥
તન્નઃ કૃષ્ણઃ નેત્રત્રયાય વૌષટ્ ॥ પ્રચોદયાત્ અસ્ત્રાય
ફટ્ ॥ इति षट्‌ङ्गम् ॥

ધારણ કરી જમણા હાથની અનામિકા (ટચલી આગળીથી
ખીજી આગળી) તથા ટચલી આગળીથી નાકનુ ડાબુ છિદ્ર
દબાવી જમણા છિદ્ર દ્વારા બહારના વાયુને ઉપર લખેલા
મંત્રનું એક વખત રમરણ મનમાં કરી શકાય તથા સુધી
આકર્ષણ કરવું એટલે પવનને ઉપર ખેંચવો એ વેળા ગુદાને
સકોચી (આ ક્રિયાને પ્રરક કહે છે) ત્યાર પછી અગુકા
વડે નામિકાનું જમણુ છિદ્ર પણ રોકી દેવું અને ડોકને નીચી
નમાની પાડા એકવાર મંત્રનું માનસિક ઉચ્ચરણ કરતા
સુધી તે પ્રેક્ષા પવનને રોકી રાખવે (આને કુબક કહે છે)
તે પછી અનામિકા અને ટચલી આગળી હળવે હળવે દૂર
કરી નામિકાના ડાબા છિદ્રમાર્ગે અદરના પવનને ઉપર પ્રમાણે
મંત્રનું ઉચ્ચરણ કરતા સુધી ધીરે ધીરે બહાર કાઢવો (આને
રેચક કહે છે)

ત્યાર પછી ત્રણ વખત આગળ પ્રમાણે આચમન કરવા

पूर्ववत् ॥ ततः सूर्यस्यार्घ्यप्रदानम् ॥ गोविदा-
य त्रिञ्चद्वे० ॥

ત્યાર પછી મૃત્યુનારાયણને ગોવિંદશય વિદ્યહે એ
મત્રથી ત્રણ અર્ધ આપવા, પછી મૃત્યુની સામે દ્વાથ બેડી
નીચેના મત્રથી ઉપસ્થાન કરવું

નમઃ સવિત્રે જગદેકચક્ષુષે

જગત્પ્રસૂતિસ્થિતિનાશેહતેવ ॥

ત્રયીપયાય ત્રિગુણાત્મધારિણે

વિરંચિનારાયણશંકરાત્મને ॥

इति रविमंडलस्थाय गोपगोपीपरिवृताय श्री-
कृष्णाय नमः ॥ इति सूर्योपस्थानम् ॥

॥ अथ जपः ॥

ત્યાર પછી આચમનીમા બળ લઈ નીચે પ્રમાણે
બોલવું, ને બોલી રહ્યા પછી પાણી તરબાણીમા મુકી દેવું

॥ अस्य श्रीकृष्णगायत्रीमहामंत्रस्य नारद-
ऋषिः गायत्री छंदः श्रीकृष्णः परमात्मादेवता ॥
ह्रीं वीजम् ॥ विद्महे शक्ति ॥ प्रचोदयात् इति कीलकम् ॥

મમ ધર્માર્થકામનાસિદ્ધ્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ॥ ઇતિ
યથાશક્તિ જપિત્વા × *મયાકૃતેન પ્રાતઃ સંધ્યાંગમ્ભૂતેન
જપેન શ્રીચાલકૃષ્ણઃ પ્રીયતાં ન મમ ॥

ત્યાર પછી ચારે દિશાએ તથા ગુરૂ, આકાશ તથા પૃથ્વી
અને આદિદેવોને નાચે પ્રમાણે નમસ્કાર કરવા

પૂર્વે ઇન્દ્રાય નમઃ ॥ દક્ષિણે યમાય નમઃ ॥
પશ્ચિમે વરુણાય નમઃ ॥ ઉત્તરે કુબેરાય નમઃ ॥
આકાશાય નમઃ ॥ પૃથિવ્યૈ નમઃ ॥ સર્વિત્રે નમઃ ॥
દેવેભ્યો નમઃ ॥ મુનિભ્યો નમઃ ॥ ગુરુભ્યો નમઃ ॥
બ્રાહ્મણેભ્યો નમઃ ॥ ઇતિ નમસ્કૃત્ય પૂર્વવદાચમનં
કૃત્વા શુભાદીન્પ્રણમેત્ ॥ ઇતિ પ્રાતઃસંધ્યા ॥

×યથાશક્તિ જોવિ દાય એ મ ત્રથી જપ કરવા ને ત્યાર પછી
*આ પ્રમાણે બોલી જપ નિવેદન કરવો (એટલે આચમનીમા
પાણી સહ ‘મયાકૃતેન-’ વગેરે બોલી ને જપ નીચે કે
ત્રબાણીમા નાખી દેવુ)

॥ અથ મધ્યાહ્નસાયંસંધ્યા ॥

ગંગાદિતીર્થે સ્નાત્વા ધૌતવાસઃપરિધાય ॥ આસને
 ઉપવિશ્ય ॥ તિલકં કૃત્વા ॥ પૂર્વવત્ આચમનં
 વિધાય ॥ તતઃ તૂર્ણીં સમજલેન હસ્તેન માર્જનં કુર્યાત્ ॥
 इति मध्याह्नसंધ्या तथा सायंसंધ्या समाप्ता ॥
 श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ शुभं भवतु ॥ ॥ छ ॥

મધ્યાહ્ન સંધ્યા તથા સાયં સંધ્યા પણ અગાઉ કહી ગયા
 તે પ્રમાણે કરવી ને સૂર્યનારાયણને મધ્યાહ્ન સંધ્યા વખતે
 એક અને સાયં સંધ્યા વખતે ત્રણ અર્ધ આપવા અને
 સાયં સંધ્યા કરતી વખતે પશ્ચિમ દિશા તરફ મુખ રાખી બેસવું

સંધ્યાનું કર્તવ્ય પૂરું થયા બાદ દરેક વૈષ્ણવોએ સાત-
 દાયિક પુસ્તકો અને અન્ય પવિત્ર શાસ્ત્રોના પાઠ કરવાની
 જરૂર છે, જેથી અગત્યના પાઠ કરવાના શાસ્ત્રોનું હવે વર્ણન
 કરવામાં આવે છે

॥ अथ नारायण कवचम् ॥



राजोवाच

येन गुप्तः सहस्राक्षः सत्रात्रिपुसैनिकान् ।
 क्रीडन्निव विनिर्जित्य त्रिलोक्या बुभुजे श्रियम् ॥१॥
 भगवंस्तन्ममाख्याहि वर्म नारायणात्मकम् ।
 यथाऽनतायिनः सन्नून्येन गुप्तोऽजयन्मृधे ॥ २ ॥

श्रीशुक उवाच

वृत्तं पुरोहितस्त्वाष्ट्रो महेन्द्रायानुपृच्छते ।
 नारायणारूपं वर्माह तदिहैकमना गृणु ॥ ३ ॥

विश्वरूप उवाच.

धौताग्निपाणिराचम्य सपावित्र उदङ्मुखः ।
 कृतस्वांगकरन्यासो मंत्राभ्यां वाग्यतः शुचिः ॥४॥

नारायणमयं वम सन्नखेद्रय आगते ।

दैवभूतात्मकर्मभ्यो नारायणमयः पुमान् ॥ ५ ॥

पादयोर्जानुनोरुवोरुदरे हृद्यथोरासि ।

मुखे शिरस्यानुपूर्व्यादौकारादीनि विन्यसेत् ॥ ६ ॥

ॐ नमो नारायणायेति विपर्ययमथापि वा ।

करन्यासं ततःकुर्याद्वादशाक्षरविद्यया ॥ ७ ॥

मणवादियकारातिमंगुल्यंगुष्ठपर्वसु ।

न्यसेद्धृदयमौकारं विकारमनुम्रधानि ॥ ८ ॥

पकारं तु भ्रुवोर्मध्ये णकारं शिखया दिशेत् ।

वेकारं नेत्रयोर्युज्यान्नकारं सर्वसंधिषु ॥ ९ ॥

मकारमस्त्रमुद्दिश्य मंत्रमूर्तिर्भवेद्बुध ।

सविसर्गं फटंतं तत्सर्वदिक्षु विनिर्दिशेत् ॥ १० ॥

ॐ विष्णवे नमः

इत्यात्मानं परं ध्यायेद्धचेय षडशक्तिभिर्युतम् ।
विद्यातेजस्तपोमूर्तिमिमं मंत्रमुदाहरेत् ॥ ११ ॥

ॐ हरिविद्भ्यान्मम सर्वरक्षां
न्यस्तांघ्रिषद्भ्यः पतंगेन्द्रपृष्ठे ।

दरारिचर्मासिगदेषुचाप-

पाशान्दधानोऽष्टगुणोऽष्टबाहु ॥ १२ ॥

जलेषु मां रक्षतु मत्स्यमूर्ति-

र्यादोगणेभ्यो वरुणस्य पाशान् ।

स्थलेषु मायाबद्धवामनोऽव्या-

त्रिविक्रमः खेऽवतु विश्वरूपः ॥ १३ ॥

दुर्गेऽवटव्याजिमुखादिषु प्रभुः

पायान्भूमिहोऽमुरगूथपारिः ।

विमुंचतो यस्य महादृहासं
दिशो विनेदुर्न्यपतंश्च गर्भाः ॥ १४ ॥

रक्षत्वसौ माऽऽवनि यज्ञकल्पः
स्वदंष्ट्रयोनीतधरो वराहः ।

रामोऽद्रिकूटेष्वथ विप्रवासे
सलक्ष्मणोऽव्याद्भरताग्रजोऽस्मान् ॥ १५ ॥

मामुग्रधर्मादखिलात्ममादा-
न्नारायण पातु नरश्च हासात् ।

दत्तस्त्वयोगादथ योगनाथः
पायादृणेश कपिलः कर्मबंधान् ॥ १६ ॥

सनत्कुमारोऽवतु कामदेवा
द्ध्याननो मां पथि देवहेलनान् ।

देवर्षिर्वर्यः पुरुषार्चनांतरा-
त्कूर्पो हरिर्मां निरयादशेषात् ॥ १७ ॥

धन्वंतरिर्भगवान्पात्वपथ्याद्-

द्वंद्वाद्रयादृषभो निर्जितात्मा ।

यज्ञश्च लोकादवताज्जनाता-

द्वलो गणात्क्रोधवशादईंद्रः ॥ १८ ॥

द्वैपायनो भगवानप्रबोधा-

दुद्धस्तु पाखंडगणात्प्रमादान् ।

कल्किः कले कालमलात्प्रपातु

धर्मावनायोरुक्तावतार ॥ १९ ॥

मां केशवो गदया प्रातरव्या-

द्रोविद आसंगव आत्तवेणु ।

नारायण प्राह्ण उदात्तशक्ति-

र्म-यंदिने विष्णुररिद्रिपाणि ॥ २० ॥

देवोऽपराह्णे मधुहोग्रधन्वा

सायं त्रिधामाऽवतु माधवो माम् ।
 दाषे हृषीकेश उत्तार्धरात्रे-
 निशाथ एकोऽवतु पद्मनाभः ॥ २१ ॥
 श्रीवत्सधामाऽपररात्र ईशः
 मत्पूष ईशोसिधरो जनार्दनः ।
 दामोदरोऽव्यादनुसंध्यं मभाते
 विश्वेश्वरो भगवान् कालमूर्तिः ॥ २२ ॥
 चक्रं युगांतानलतिग्मनेमि
 भ्रमत्समंताद्भगवत्प्रयुक्तम् ।
 दंदग्धि दंदग्ध्यरिसैन्यमाशु
 कक्षं यथा वातसखो हुताशः ॥ २३ ॥
 गदेशनिस्पर्शमाविस्फूर्लिगे
 निष्पिण्डे निष्पिण्ड्यजितमियाऽसि ।

कूष्मादिवैनायकयस्तरसो-

भूतग्रहांश्चूर्णय चूर्णयारीन ॥ २४ ॥

त्वं यातुधानप्रमथमेतमातृ-

पिशाचविप्रग्रहघोरदृष्टीन ।

दग्धेद्र विद्रावय कूष्णपूरितो

भीमस्वनोऽरेर्हृदयानि कंपयन् ॥ २५ ॥

त्वं तिग्मधारासिवरारिसैन्य-

मीशप्रयुक्तो मम छिधि छिधि ।

चक्षूंषि चर्मन् शतचंद्र छादय

द्विषामघोर्ना हर पापचक्षुषाम् ॥ २६ ॥

यन्मो भयं ग्रहेभ्योभूत्केतुभ्यो नृभ्य एव च ।

सरीसृपेभ्यो दंष्ट्रिभ्योभूतेभ्योऽघेभ्य एव वा ॥ २७ ॥

सर्वाण्येतानि भगवन्नामरूपास्त्रकीर्तनात् ।

प्रयांतु संक्षयं सद्यो ये नः श्रेयःप्रतीपकाः ॥ २८ ॥

गरुडो भगवांस्तोत्रस्तोभश्छंदोमयः प्रभुः ।
 रसत्वशेषकृच्छ्रेभ्यो बिष्वक्संस्यवाहनम् ॥ २९ ॥
 सर्वापदभ्यो हरेर्नामरूपयानायुधानि नः ।
 बुद्धीन्द्रियमनः प्राणान्पातु पार्षदभूषणाः ॥ ३० ॥
 यथा हि भगवानेव वस्तुतः सदसच्च यत् ।
 सत्येनानेन नः सर्वे यांतु नाशमुपद्रवाः ॥ ३१ ॥
 यथैकात्म्यानुभावानां विकल्परहितः स्वयम् ।
 भूषणायुधलिङ्गाख्या भक्ते शक्तिः स्वमायया ॥ ३२ ॥
 तेनैव सत्यमानेन सर्वज्ञो भगवान्हारिः ।
 पातु सर्वं स्वरूपैर्नः सदा सर्वत्र सर्वगः ॥ ३३ ॥

विदिक्षु दिभूर्ध्वमधः समंता-

दंतर्बहिर्भगवान्नारसिंहः ।

प्रहापयेल्लोकभयं स्वनेन

स्वतेजसा ग्रस्तसमस्ततेजः ॥ ३४ ॥

मघवन्निदमाख्यात वर्म नारायणात्मकम् ।
 विजेयस्यंजसा येन दंशितोऽसुरयूथपान् ॥ ३५ ॥
 एतद्धारयमाणस्तु यं यं पश्यति चक्षुषा ।
 पदा वा संस्पृशेत्सद्यः साध्वसात्स विमुच्यते ॥ ३६ ॥
 न कुनश्चिद्भयं तस्य विद्यां धारयतो भवेन् ।
 राजदस्युग्रहादिभ्यो व्याघ्रादिभ्यश्च कर्हिंचित् ॥ ३७ ॥
 इमां विद्यां पुरा कश्चित्कौशिको धारयन्निजः ।
 योगधारणया स्वांगं जहौ स मरुधन्वानि ॥ ३८ ॥
 तस्योपरि विमानेन गंधर्वपतिरेकदा ।
 ययौ चित्ररथः स्त्रीभिर्वृतो यत्र द्विजक्षयः ॥ ३९ ॥
 गगनान्वयपतत्सद्यः सविमानो ह्यवाकिञ्चराः ।
 स बालखिल्यवचनादस्थोन्यादाय विस्मितः ।
 प्रास्य प्राचीसरस्वत्यां स्नात्वा धाम स्वपन्वगात् ॥ ४० ॥

य इदं शृणुयात्काले यो धारयति चादृतः ।
 तं नमस्यन्ति भूतानि म्रुन्यते सर्वतो भयात् ॥ ४१ ॥
 एतां विद्यामधिगतो विश्वरूपाच्छतक्रतुः ।
 त्रैलोक्यलक्ष्मीं बुभुजे विनिर्जित्य मृधेऽसुरान् ॥ ४२ ॥
 इति श्रीमद्भागवते महापुराणेऽष्टादशसाहस्र्यां
 संहितायां वैयासिक्यां षष्ठस्कन्धे नारायण-
 वर्मकथनं नामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥
 ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥



॥ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાનો પંદરમો અધ્યાય. ॥

॥ શ્રીભગવાનુવાચ ॥

ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थं प्रादुरव्ययम् ।

छन्दांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेदवित् ॥ ૧ ॥

(ઔદ્ધમા અધ્યાયની અને અખંડ ભક્તિ વડે જે ભગવાનને બળે છે તે તેના પ્રમાદથી મળેલા જ્ઞાન વડે બ્રહ્મ-
રૂપ થાય છે ” એમ કહ્યું પરંતુ એકાત ભક્તિ અને જ્ઞાન
વૈરાગ્ય વિના પ્રાપ્ત થવા નથી માટે વૈરાગ્યપૂર્વક જ્ઞાનનો
ઉપદેશ કરવાની ઇચ્છાથી ભગવાન અટી સ્તોક વડે વૃક્ષના
રૂપકથી સંસારનું વર્ણન કરે છે)

શ્રી ભગવાન કહે છે - જેનું મૂળ ઉપર એટલું ક્ષર તથા
અક્ષર કરતાં ઉત્તમ પુરુષોત્તમ છે, જેની શાખા નીચે એટલું
પુરુષોત્તમ પછીના દ્વિતીયગર્ભ વગેરે જીવો છે તથા વેદો
જેના પાંડા છે એનું આ મંસાર રૂપી વૃક્ષ છે કે જેની સ્થિતિ
સત્ત્વર સુધી રહેશે કે કેમ એટલો પણ જેનો વિશ્વાસ આવતો
નથી એ સંમારરૂપ વૃક્ષને જે જાણે તે જ વેદને જાણનાર છે ૧

અધશ્ચોર્ધ્વં પ્રસૂતાસ્તસ્ય શાસ્ત્રા

ગુણપ્રવૃદ્ધા વિષયપ્રવાલાઃ ।

અધશ્ચ મૂલાન્યનુસંતતાનિ

કર્માનુબંધીનિ મનુષ્યલોકે ॥ ૨ ॥

સત્ત્વગુણી, રજ્જેગુણી તથા તમોગુણી વૃત્તિરૂપ જળના
સેયન વડે વૃદ્ધિ પામેલી તથા શબ્દ આદિ વિષયરૂપી કામળ
પત્રવાળી એ સ સારવૃક્ષની શાખાઓ એટલે હિરણ્યગર્ભ
આદિ જીવો ઉપર અને નીચે અર્થાત્ ઉચનીચ યોનિઓમાં
પ્રસરેલ છે મનુષ્યલોકમાં પ્રવૃત્તિ કરાવનાર વાસનારૂપી
તેના નાના મૂળો ઉચનીચ યોનિઓ વિધે વિસ્તાર પામી
રહ્યા છે ૨

(આ મનુષ્યલોકમાં જ ભાવિ પ્રવૃત્તિનું કારણ ભોગ-
વાસના છે એમ કહેવાનું કારણ એટલું જ કે ઉપરના તથા
નીચેના લોકમાં જે ભોગ ભોગવ્યા તેમની વાસના સહિત
મનુષ્યલોકમાં જીવ આવે છે અને ત્યાં વાસનાને અનુસારે
કર્મોમાં તેની પ્રવૃત્તિ થાય છે. ખીજા સ્વર્ગાદિ લોકો તો ભોગ-

ભૂમિ છે માટે ત્યાં કર્મ કરવાનો અધિકાર નથી. માત્ર આ
મનુષ્યલોકમાં જ અધિકાર છે ૨)

ન રૂપમસ્યેહ તથોપલભ્યતે

નાંતો ન ચાદિર્ન ચ સંપ્રતિષ્ઠા ।

અશ્વત્થમેનં સુવિરૂઢમૂલ-

મસંગશસ્ત્રેણ દૃઢેન છિત્વા ॥ ૩ ॥

સંસારમાં રહેલા પ્રાણીઓ આ સંસારરૂપ વૃક્ષનું ઉપર
વલ્લુવેનું રૂપ જાણી શકતા નથી તેમ જ તે છેડા વગરનું
હોવાથી તેના અંતને કે અનાદિ હોવાથી તેના આરંભને
તથા તે કેવી રીતે રહ્યું છે તેને, એટલે તેની સ્થિતિને પણ
જાણી શકતા નથી (એવી રીતનું હોવાથી સંસારવૃક્ષ
નિર્મૂળ થવું અશક્ય છે અને અનર્થકારક છે) માટે તે
અત્યંત બદ્ધમૂળ થઈ ગયેલા સંસારવૃક્ષને અહતામમતાના
ત્યાગ રૂપ શસ્ત્ર વડે બુદ્ધો પાડીને. ૩

તતઃ પદં તત્પરિમાર્ગિતઘ્યં

યસ્મિન્ગતા ન નિવર્તંતિ મુયઃ ।

તમેવ ચાદ્યં પુરુષં પ્રપદ્યે

યતઃ પ્રવૃત્તિઃ પ્રસૂતા પુરાણી ॥ ૪ ॥

એ સંસારનુ મળ જે વ્યાપક પરમાત્મા ૩ તેને શોધવા કે જેને પ્રાપ્ત થએલા ફરી સંસારમા આવવા નથી અને તેથી જેનાથી આ ધણે કાળ થયા સંસારની પ્રવૃત્તિ વિસ્તાર પામી છ તે આપ પુરુષને હું શરણે ભઉ છું એવી એકાત ભક્તિવડે તે(પરમાત્મા) ને યોગવે. ૪

નિર્માનમોહા જિતસંગદોષા

અધ્યાત્મનિત્યા વિનિવૃત્તકામાઃ ।

દ્વંદ્વૈર્વિમુક્તાઃ સુખદુઃખસંજ્ઞૈ-

ર્ગચ્છંત્યમૃદાઃ પદમવ્યયં તત્ ॥ ૫ ॥

જેઓ માન અને મોહરહિત, પુણ્યદિના સંબંધે દોષ જેઓએ જીનેલા છે, જેઓ આત્મજ્ઞાનને વિષે સદા સ્થિતિ-વાળા છે, જેમનાથી વિશેષ કરીને કામ નિવૃત્તિ પામેલો છે, સુખ દુઃખનું કારણ હોવાથી સુખ-દુઃખ એવા નામને પ્રાપ્ત

થએલા ટાઢ-તડકો આદિ દ્રવ્યો જે મુક્ત થએલ છે અને એટલા જ માટે જેમની અવિદ્યા નાશ પામી છે એવા પુરો અવિનાશી તિલ્લુના પદને (સ્વરૂપને) પામે છે ૫

न तद्भासयते सूर्यो न शशांको न पावकः ।

यदत्वा न निवर्तते तद्धाम परमं मम ॥ ૬ ॥

જે પદને સૂર્ય ચંદ્રમા કે અગ્નિ પ્રકાશ કરી શકતા નથી અને જે પદને પામીને ડરી યોગીઓ પાછા આવતા નથી તે માત્ર ઉત્તમ ધામ (સ્વરૂપ) છે ।

ममैवांशो जीवलोकं जीवभूत सनातनः ।

मनःषष्ठार्नीन्द्रियाणि प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥ ૭ ॥

x મારોજ એક કલ્પિત અંશ જે અવિદ્યા વડે જીવરૂપ

xજે તમારા સ્વરૂપને પામેલા ફરી પાછા સ સારમા ન જ આવતા હોય તો સુષુપ્તિ અવસ્થામા સર્વેને તમારી પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યાર પછી કોણ સ સારી થાય ? અર્થાત્ સર્વ મોક્ષ પામે એવી શક્તિ થતા સ સાર કોને પ્રાપ્ત થાય છે તે દેખાડે છે.

થયો છે તથા સંસારી રૂપે મદા પ્રસિદ્ધ છે તે, છટ્ટુ જેમા મન છે એવી પાત્ર જ્ઞાને દિયો, કર્મેદિયો, તથા પ્રાણુ, એ સર્વ જે પ્રકૃતિમા લય પામીને રહ્યા છે તેમને સ સારમા ભોજો ભોમ-વવા માટે ખે એ છે. ૭

(ભાવાર્થ-સુપુષ્ટિ તથા પ્રલયને વિષ જીવ મારો અશ છે. માટે મારા વિષે લય થવાથી મને પામે છે એ ખરું છે પરંતુ તે અવિદ્યાયુક્ત તથા વાસના સહિત મારા માયાવિ-શિષ્ટ સ્વરૂપમા લય પામે છે, કેમકે શુદ્ધ સ્વરૂપમા લય પામતો નથી માટે સ સારના ભોમ ભોમવવાને માટે નીકળતો એવો અજ્ઞાની પ્રકૃતિમા લય થએલી પોતાની ઇદ્રિય આદિ ઉપાધિ-ઓને તેમાથી ખેચી લે છે અને જ્ઞાની તો શુદ્ધ માત્ર સ્વરૂપને જ પામે છે માટે તેઓ ફરી સ સારમા આવતા નથી.

શરીરં યદવાપ્નોતિ યજ્ઞાપ્યુત્ક્રામતીશ્વરઃ ।

ગૃહીત્વૈતાનિ સંયાતિ વાયુર્ગંધાનિવાશયાત્ ॥ ૮ ॥

દેહઆદિનો સ્વામી જીવ-જીવાત્મા બ્યારે ખીજા શરીરને પામે છે અને પ્રથમના શરીરમાથી નીકળે છે ત્યારે જેમ

નાથુ પુષ્પ આદિક્રમાથી સૂક્ષ્મ ગંધવાળા અંશ સહને જાય
છે તેમ તે પ્રથમના શરીરમાથી એઓને (ઇન્દ્રિઓને) સહને
જાય છે ૮

શ્રોત્રં ચક્ષુઃ સ્પર્શનં ચ રસનં ગ્રાણમેવ ચ ।

અધિષ્ઠાય મનશ્ચાયં વિષયાનુપસેવતે ॥ ૯ ॥

શ્રોત્ર, ત્વક્, ચક્ષુ, શ્રૃંગ્હા અને વ્રાણ એ બાહ્ય ઇન્દ્રિયો
તથા મન એટલે અંતઃકરણ એમનો આશ્રય કરીને આ છવ
વિષયોને ભોગવે છે ૯

ઉત્ક્રામન્તં સ્થિતં વાપિ ભુંજાનં વા ગુણાન્વિતમ્ ।

વિમૂઢા નાનુપશ્યંતિ પશ્યંતિ જ્ઞાનચક્ષુષઃ ॥ ૧૦ ॥

એક દેહમાથી બીજા દેહમા જતા અથવા તે જ દેહમા
રહેલા કે વિષયોને ભોગવતા એવા ઇન્દ્રિય આદિની સાથે
જોડાએલા છવને અજ્ઞાની પુરૂષો દેખાતા નથી, પણ જોઓને
જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુ છે તે અર્થાત્ વિવેકી પુરૂષો દેખે છે ૧૦

યતંતો યોગિનશ્ચૈનં પશ્યંત્યાત્મન્યવાસ્થિતમ્ ।

યતંતોઽપ્યકૃતાત્માનો નૈનં પશ્યંત્યચેતસઃ ॥ ૧૧ ॥

+ ધ્યાન આદિયે પ્રયત્ન કરતા ટેટલાએક યોગીએ શરીરમાં રહેલા આ આત્માને સારીગ્યાદિથી જુદો દેખે છે અને ટેટલાએક શાસ્ત્રના અભ્યાસ કરતા હોય તો પણ જે મહિન આત કરણવાળા છે અને તેમ હોવાથી મદ્યુદ્ધિવાળા હોય છે તેઓ એ આત્માને દેખતા નથી અર્થાત્ જાણતા નથી ૧૧

यदादित्यगतं तेजो जगद्रासयतेऽखिलम् ।

यच्चंद्रमासि यच्चाग्रौ तत्तेजो विद्धि मामकम् ॥ ૧૨ ॥

જે સૂર્યમાં રહેલું તેજ જે ચંદ્રમાં રહેલું તેજ તથા જે અગ્નિમાં રહેલું તેજ સર્વજા જગતને પ્રકાશિત કરે છે તે અનેક પ્રકારનું સધળું તેજ માત્ર જ છે એમ તું જાણ ૧૨

गामाविश्य च भूतानि धारयाम्यहमोजसा ।

पुष्णामि चौषधीः सर्वाः सोमो भूत्वा रसात्मकः ॥ ૧૩ ॥

+આત્માનું જ્ઞાન થયું કહેણું છે માટે વિનંદીઓમાં પણ દેવતાએકજ જે જાણે છે એ વાત કહે છે.

હુ મારા મળ રો પૃથ્વીમા રહીને ચરાચર ભૂતોને ધારણ
કરે છુ, અને હુ જ રસરૂપ ચંદ્ર થઈને ડાગર આદિ સર્વ
ઔષધીઓનુ પોષણ કરે છુ ૧૩

अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ।

प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधम् ॥ १४ ॥

હુ જડરાગિન થઈને પ્રાણિમાત્રના દેહને વિષે રહીને
જડરાગિનને પ્રદીપ્ત કરનાર પ્રાણ અને અપાનવાયુએ સદ્વ-
ર્તમાન ભક્ષ્ય, ભોજ્ય, ચેષ્ઠ અને લેહ્ય એ ચાર પ્રકારના
પ્રાણીના ખોરાકને પચાવુ છુ ૧૪*

सर्वस्य चाहं हृदि सन्निविष्टो

मत्तःस्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ।

* રોટલી આદિ જે હાતથી ભાગીને ખવાય છે તે ભક્ષ્ય,
જે જીભ હણાવી મળી જાય છે તે ભોજ્ય, જેમ કે દુધપાક જે
ચાટી જવાય તે લેહ્ય જેવા કે જાળ મધ દત્તાદિ, જેનો ચૂસીને
રસ મળે ઉતરાય તે ઔષ્ય કહેવાય છે જેમ કે શેરડી.

વેદૈશ્વ સર્વેરહમેશ્વ વેદ્યો

વેદાંતકૃદ્વેદષિદેવ ચાહમ્ ॥ ૧૫ ॥

મર્વ બ્રાણીઓના હૃદયમાં સારી રીતે અંતર્ભાષીપે
કુ જ રહ્યો છું માટે મારાથી જ બ્રાણીઓની પૂર્વે અનુભવેલા
વિષયની સ્મૃતિ, વિષય અને ઇદ્રિયના સ્થાયી થયેલું જ્ઞાન
તથા તે બંનેનો વિનાશ થાય છે. સર્વ વેદો વડે જાણવા
યોગ્ય કુ જ છું કારણકે વેદાતશાસ્ત્રનો પ્રવર્તક એટલે જ્ઞાન
આપનાર ગુરુ તથા વેદના અર્થને જાણનાર કુ જ છું ૧૫

×

દ્રાવિમૌ પુરુષૌ લોકે ક્ષરશ્ચાક્ષર एव च ।

ક્ષરઃ સર્વાણિ ભૂતાનિ કૂટસ્થોઽક્ષર ડચ્યતે ॥ ૧૬ ॥

ક્ષર અને અક્ષર એવા બે પુરુષ લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે
બ્રહ્માથી માડીને સ્થાવર સુધીના સર્વ શરીરો તે ક્ષર પુરુષ
કહેવાય છે, કારણકે અજ્ઞાનીને શરીરમાંજ પુરુષબુદ્ધિ રહે છે,
અને શરીરો થયા છતાં પણ પર્વતની પેઠે નિર્વિકારપણે જ
રહે છે તે ચેતન લોકતાને વિવેકીઓ અક્ષર પુરુષ કહે છે. ૧૬

૩

उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः ।

यो लोकत्रयमाविश्य विभर्त्यव्यय ईश्वरः ॥ ૧૭ ॥

જેને કૃતિઓએ “ પરમાત્મા ” કહેલ છે અને જે સર્વના નિયતા અને વિકારરહિત છે તથા ત્રણે લોકમા પ્રવેશ કરીને તેમનું પાલન કરે છે તે ક્ષર (અચેતન) અને અક્ષર (ભોક્તા ચેતન) થી વિલક્ષણ ઉત્તમ પુરુષ છે ૧૭

यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षगदपि चोत्तमः ।

अतोऽस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्तमः ॥ ૧૮ ॥

જે કારણ માટે-નિત્ય મુક્તપણાને લીધે ક્ષર એટલે જડવર્ગને હું ઓળખી ગયો છું, અર્થાત્ તેથી ઉત્તમ છું, અને અક્ષર જે જીવવર્ગ તેથી પણ તેમના નિયતાપણાને લીધે ઉત્તમ છું, તે કારણ માટે આ લોકમા તથા વેદને વિષે પુર-
ષોત્તમ એવા નામથી પ્રખ્યાત છું (કૃતિમા પણ કહ્યું છે કે આ આત્મા સર્વને વશ રાખનાર, સર્વનો નિયતા, સર્વનો અધિપતિ તથા આ સર્વ જગતનું શાસન કરે છે પ્રભાદિ) ૧૮

યો મામેવમસંમૂઢો જાનાતિ પુરુષોત્તમમ્ ।
સ સર્વવિદ્રજતિ માં સર્વભાવેન ભારત ॥ ૧૯ ॥

હે ભરતકુળમા શ્રેષ્ઠ અર્જુન ! ઉપર કહેવા પ્રમાણે
નિશ્ચિત બુદ્ધિવાળો થઈ જો મને “ પુરુષોત્તમ ” જાણે છે તે
સર્વ પ્રકારે મને જ જાણે છે માટે તે સર્વજ્ઞ થાય છે ૧૯

इति गुह्यतमं शास्त्रमिदमुक्तं मया नघ ।
एतद्बुद्ध्वा बुद्धिमान् स्यात्कृतकृत्यश्च भारत ॥ २० ॥

હે નિર્દોષ અથવા દુ ખરહિત અર્જુન ! એ પ્રમાણે મે
તને આ જ્ઞાનામા છાનુ શાસ્ત્ર કહ્યું છે, માટે એ જ્ઞાનને
જાણીને હરકોઈ માણસ બુદ્ધિમાન તથા કૃતાર્થ થાય છે ત્યારે
તું થાય તેમા શુ આશ્ચર્ય ? ૨૦

इति श्रीमद्भगवद्गीतानो पंद्रसो

• अध्याय समाप्त.

—————

॥ अथ सर्वोत्तमस्तोत्रम् ॥

प्राकृतधर्मानाश्रयमप्राकृतनिखिलधर्मरूपमिति ।
 निगममतिपाद्य यत्तच्छुद्धं साकृति स्तौमि ॥ १ ॥
 कलिकाकृतमश्छन्नदष्टित्वाद्विदुषामपि ।
 संमत्स्यविषयस्तस्य माहात्म्यं समभूदुवि ॥ २ ॥
 दयया निजमाहात्म्यं करिष्यन्मकटं हरिः ।
 बाष्पा यदा तदा स्वास्य मादुर्भूतं चकार हि ॥ ३ ॥
 तदुक्तमपि दुर्बोधं सुबोधं स्वाद्यथा तथा ॥
 तन्नामाष्टोत्तरशतं प्रवक्ष्याम्याखिशाबद्धत् ॥ ४ ॥
 ऋषिरभिष्टुमारस्तु नाम्नां छंदो जगत्प्रसौ ॥
 श्रीकृष्णाख्यं देवता च बीजं कारुणिकः प्रभुः ॥ ५ ॥

विनिबोधो भक्तियोगप्रतिबंधविनाशने ॥

कृष्णाधरामृदास्वादसिद्धिरत्र न संशयः ॥ ६ ॥

आनंदः परमानंदः श्रीकृष्णास्वं कृपानिधिः ॥

दैवोद्धारमयस्नात्मा स्मृतिमात्रार्तिनाशनः ॥ ७ ॥

श्रीभागवतगूढार्थप्रकाशनपरायणः ॥

साकारब्रह्मवार्देकस्थापको वेदपारगः ॥ ८ ॥

मायावादनिराकर्त्ता सर्ववादी निरासकृत् ॥

भक्तिमार्गान्जमार्तण्डः स्त्रीशूद्राद्युद्धृतिक्षमः ॥ ९ ॥

अंगीकृत्यैव गोपीशं बलभीकृतमानवः ॥

अंगीकृतौ समर्पादो महाकावणिको विभुः ॥ १० ॥

अदेयदानदक्षत्र महोदारचरित्रवान् ॥

आकृतानुकृतिव्याजमोहितामुरमानुषः ॥ ११ ॥

वैश्वानरो बलुभाख्यः सद्रूपो हितकृत्सताम् ॥
 जनाशिक्षाकृते कृष्णभक्तिकृन्निखिलेष्टदः ॥ १२ ॥
 सर्वलक्षणसंपन्नः श्रीकृष्णज्ञानदो गुरुः ॥
 स्वानन्दतुन्दिलः पद्मदलायतबिलोचनः ॥ १३ ॥
 कृषादृष्टसिंहदृष्टदासदासीप्रियः पतिः ॥
 रोषदृष्टपातसंलुष्टभक्ताद्विद् भक्तसेवितः ॥ १४ ॥
 सुखसेव्यो दुराराध्यो दुर्लभाग्निसरोरुहः ॥
 उग्रमतापो वाक्सधुपूरिताश्लेषसेवकः ॥ १५ ॥
 श्रीभामवतपीयूषसमुद्रमथनक्षमः ॥
 तत्सारभूतरासस्त्रीभावपूरितविग्रहः ॥ १६ ॥
 सान्निध्यमात्रदत्तश्रीकृष्णप्रेमा विमुक्तिदः ॥
 रासलीलैकतात्पर्यः कृपयैतत्कथामदः ॥ १७ ॥

विरहानुभवैकार्यसर्वत्पागोपदेशकः ॥

भक्त्याचारोपदेशा च कर्ममार्गप्रवर्तकः ॥ १८ ॥

यागादौ भक्तिमार्गैकसाधनत्वोपदेशकः ॥

पूर्णानन्दः पूर्णकामो वाक्यातिर्विबुधेश्वरः ॥ १९ ॥

कृष्णनामसहस्रस्य वक्ता भक्तपरायणः ॥

भक्त्याचारोपदेशार्थनानावाक्यनिरूपकः ॥ २० ॥

स्त्रार्थोज्झिताखिलप्राणप्रियस्तादृशचेष्टितः ॥

स्वदासार्थकृताशेषसाधनः सर्व शक्तिधृक् ॥ २१ ॥

भुवि भक्तिप्रचारैककृते स्वान्वयकृत्यिता ॥

स्ववंशे स्थोपिताशेषस्वभावात्म्यः स्मयापहः ॥ २२ ॥

पतिव्रतापतिः पारलौकिकैहिकदानकृत् ॥

निगूढहृदयोऽनन्यभक्त्येषु ज्ञापिताश्रयः ॥ २३ ॥

उपासनादिमार्गातिमुग्धमोहनिवारकः ॥

भक्तिमार्गे सर्वमार्गं वैलक्षण्यानुभूतिकृत् ॥ २४ ॥

पृथक्शरणमार्गोपदेष्टा श्रीकृष्णहार्दवित् ॥

प्रतिक्षणानिकुञ्जस्थलीलारसमुपूरितः ॥ २५ ॥

तत्कथाक्षिसाचित्तस्तद्विस्मृतान्यो ब्रजप्रियः ॥

प्रियब्रजस्थितिः पुष्टिलीलाकर्ता रहःप्रियः ॥ २६ ॥

भक्तेच्छापूरकः सर्वज्ञातलीलोऽतिमोहनः ॥

सर्वासक्तो भक्तमात्रासक्तः पतितपावनः ॥ २७ ॥

स्वयशोगानसंहृष्टहृदयाभोजविष्टरः ॥

यशःपीयूषलहरीप्लावितान्यरसः परः ॥ २८ ॥

लीलामृतरसार्द्रार्द्रकृताखिलधररिभृत् ॥

गोवर्द्धनस्थित्युत्साहस्तद्धीकाशेमपूरितः ॥ २९ ॥

यज्ञभोक्ता यज्ञकर्ता चतुर्वर्गविशारदः ॥
 सत्यप्रतिज्ञस्त्रिगुणातीतो नयविशारदः ॥ ३० ॥
 स्वकीर्तिवर्द्धनस्तत्त्वसूत्रभाष्यप्रदर्शकः ॥
 मायावादाख्यतूलाभिर्ब्रह्मवादानिरूपकः ॥ ३१ ॥
 अपाकृताऽखिलाकल्पभूषितः सहजस्मितः ॥
 त्रिलोकीभूषणं भूमिभाग्यं सहजमुदरः ॥ ३२ ॥
 अशेषभक्तसंप्रार्थ्यचरणाब्जरजोधनः ॥
 इत्यानन्दनिधेः प्रोक्तं नाम्नामष्टोत्तरं शतम् ॥ ३३ ॥
 श्रद्धाविशुद्धबुद्धिर्यः पठत्यनुदिनं जनः ॥
 स तदेकमनाः सिद्धिमुक्तां प्राप्नोत्यसंशयम् ॥ ३४ ॥
 तदमाप्तौ वृथाप्रोक्षस्तदाप्तौ तद्गतार्थता ॥
 अतः सर्वोत्तमं स्तोत्रं जप्यं कृष्णरसार्थिभिः ॥ ३५ ॥
 इति श्रीमदभिकुमारप्रोक्तं सर्वोत्तमस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

॥ अथ श्रीयमुनाष्टकम् ॥

नमामि यमुनामह सकलसिद्धिहेतुं मुदा ।
 मुरारिपदपङ्कजस्फुरदमंदरेणूत्कटाम् ॥
 तटस्थनवकाननपङ्कटमोदपुष्पांबुना ।
 मुरारिमृपूजितस्मरपितुः श्रियं बिभ्रतीम् ॥१॥
 कलिंदगिरिमस्तके पतदमंदपूरोज्ज्वला ।
 विलासगमनोलसत्पङ्कटगण्डशैलोन्नता ॥
 सप्रोषगतिदंतुरा समाधिरूढदोलोत्तमा ।
 मुकुंदरतिवर्द्धिनी जयति पद्मबंधोः मुता ॥ २ ॥
 भुवं भुवनपावनीमधिगतामनेकस्वनैः ।
 प्रियाभिरिव सेवितां शुक्रमयूरहंसादिभिः ॥
 तं गच्छन्तं हृदयमहं मुक्तिकावालुक - ।
 नितंबवत्सुदरीं नमन कृणुतुर्यभियाम् ॥ ३ ॥

अनंतगुणभूषिते शिवविरंचिदेवस्तुते ।

घनाघनानिभे सदा ध्रुवपराशराभिष्टे ॥

विशुद्धमथुरातटे सकलगोपगोपीवृते ।

कृपाजलाधिसंश्रिते मम मनः सुखं भावय ॥४॥

यया चरणपद्मजा मुररिपोः प्रियं भावुका ।

समागमनतोऽभवत्सकलसिद्धिदा सेवताम् ॥

तया सदृशनामियात्कपलजासपत्नीव यद् ।

हारीपियकलिंदया मनासि मे सदा स्वीयताम् ॥५॥

नमोऽस्तु यमुने सदा तव चरित्रमत्यद्भुतं ।

न जातु यमयातना भवति ते पयःशानतः ॥

यमोऽपि भागिनीसुतान् कथमुहंति दुष्टानपि ।

प्रियो भवति सेवनात्तव हरैर्यथा गोपिकाः ॥६॥

ममास्तु तव सन्निधौ तनुवत्त्वमेतावता ।

न दुर्लभतमा रतिर्मुररिपौ मुकुंदापये ॥

अतोऽस्तु तव लालना सुरधुनी परं संगमात् ।

तत्रैव भूवि कीर्तिता न तु कदापि पुष्टिस्थितैः ॥७॥

स्तुतिं तव करोति कः कमलजासपत्नि भिये ।

हरैर्यदनुसेवया भवति सौख्यमामोक्षतः ॥

इयं तव कथाधिका सकलगोपिकासंगम- ।

स्मरश्रमजलाणुभिः सकलगान्त्रजैः संगमः ॥८॥

तवाष्टकमिदं मुदा पठति सूरमुते सदा ।

समस्तदुरितक्षयो भवति वै मुकुन्दे रतिः ॥

तया सकलसिद्धयो हररिपुश्च संतुष्यति ।

स्वभावविजयो भवेद्भदति बल्लभः श्रीहरेः ॥ ९ ॥

इति श्रीमद्रत्नभाचार्यविरचित्तं श्रीयमुनाष्टकं संपूर्णम् ॥

॥ अथ चतुःश्लोकी ॥



सर्वदा सर्वभावेन भजनीयो ब्रजाधिपः ॥
 स्वस्यायमेव धर्मो हि नान्यः क्वाऽपि कदाचन ॥१॥
 एवं सदा स्म कर्तव्यं स्वयमेव करिष्याति ॥
 प्रभुः सर्वसमर्थो हि ततो निश्चिततां व्रजेत् ॥ २ ॥
 यदि श्रीगोकुलाधीशो धृतः सर्वात्मना हृदि ॥
 बतः किमपरं ब्रूहि लौकिकैर्वैदिकैरपि ॥ ३ ॥
 अतः सर्वात्मना शश्वद्रोकुलेश्वरपादयोः ॥
 स्मरणं भजनं चापि न त्याज्यमिति मे मतिः ॥४॥
 इति श्रीमद्रत्नभाचार्यविरचिता चतुःश्लोकी संपूर्णा ॥



॥ *અથ મહાલક્ષ્મીસ્તોત્રમ્. ॥

શ્રી શંકર ઉવાચ

અથાતઃ સંપ્રવક્ષ્યામિ લક્ષ્મીસ્તોત્રમનુત્તમમ્ ॥

પઠનાચ્છ્રવણાદ્યસ્ય નરો માંક્ષમવાપ્નુયાત્ ॥ ૧ ॥

ગુહ્યાદ્ગુહ્યતરં પુણ્યં સર્વદેવનમત્કૃતમ્ ॥

સર્વપંત્રમયં સાક્ષાચ્છૃણુ પર્વતનન્દિનિ ॥ ૨ ॥

શ્રી મહાદેવજી બોલ્યા કે હે પાર્વતિ ! હવે પછી અતિ

• મોટા રાખથી માડી ૨૬ સુધી ગમે તે દેવને આન-
નાર દરેક જાતિનો મનુષ્ય દીવાળાને દિવસે અને બેસને વખે
શ્રી મહાલક્ષ્મીનું પૂજન કરે છે જ. તો તે દિવસે તો આ
સ્તોત્રનો દરેક પાઠ કરવો કારણ કે તે બહુ લાભકારી છે અને
હ મેશા આ અને પુરુષ પાઠ કરે તો આ સ્તોત્ર દરેક વ્યવહાર
જેવા કે પુત્રનું સુખ, ધનસંપત્તિ, શરીરસંપત્તિ અને કલહનાશ
વગેરે મનસંપત્તિને વધારે છે તથા આનું સૌભાગ્ય પણ વધારે છે.

ઉત્તમ એવા લક્ષ્મીસ્તોત્રનું વર્ણન કરે છું, તે તમે અચ્છ કરો
ક જે સ્તોત્રના અચ્છ કરવાથી અથવા તો પાઠ કરવાથી
મનુષ્યને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને જે ગુપ્તથી પણ ગુપ્ત
છે સર્વ દેવને વહનીય છે, તથા સર્વ મત્રમય છે ૧-૨

અનન્તરૂપિણી લક્ષ્મીરપારગુણસાગરી ॥

અણિમાદિસિદ્ધિદાત્રી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૩॥

હે દેવી લક્ષ્મી! આપ અનંતરૂપિણી છો, આપ ગુણોના
માગર સ્વરૂપે છો. આપ પ્રસન્ન થાઓ છો તો અણિમાદિક
સિદ્ધિઓ આપો છો. આપને મરતક નમારી હું પ્રણામ
કરે છું. ૩

આપદુદ્ધારિણી ત્વં હિ આઘ્રા શક્તિઃ શુભા પરા ॥

આઘ્રા આનન્દદાત્રી ચ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૪॥

હે દેવી! આપ પ્રસન્ન થવાથી પ્રજાત જનનો આપત્તિ-
મારી ઉદ્ધાર કરો છો. આપ કલ્યાણી તથા આધ્યક્ષિકા છો.
તથા સર્વના આદિ અને આનંદના આપવાવાળા છો,
આપને મરતક નમારી હું પ્રણામ કરે છું. ૪

इन्दुमुखी इष्टदात्री इष्टमंत्रस्वरूपिणी ॥

इच्छामयी जगन्मातः शिरसा प्रणमाम्यहम् ॥५॥

હે જગન્-માતા લક્ષ્મી ! આપનું મુખ પૂર્ણ ચન્દ્રમા
સમાન પ્રકાશિત છે આપ મનવાંછિત અભિલાષાને આપ-
વાના છો. આપ ઇષ્ટમંત્રના સ્વરૂપવાળા તથા ઇષ્ટામય છો.
માટે આપને મસ્તક નમાવી હું પ્રણામ કરું છું ૫

उमा उमापतेस्त्वन्तु उत्कण्ठाकुलनाशिनी ॥

उर्वध्विरी जगन्मातर्लक्ष्मीदेवी नमोऽस्तु ते ॥६॥

હે લક્ષ્મી જગન્-માતા દેવી ! આપ ઉમાપતિના ઉમારૂપ
છા. તેમ ઉત્કંઠિત મનુષ્યની ઉત્કંઠા (ખોટા અકળામણુ)
નો નાશ કરો છો. આપ પૃથ્વીના રનામિત્રી છો. આપને
મારા નમસ્કાર છે ૬

ऐरावतपतिपूज्या ऐश्वर्याणां प्रदायिनी ॥

औदार्यगुणसम्पन्ना लक्ष्मीदेवी नमोऽस्तु ते ॥ ७ ॥

હે દેવી ! આપ ઐરાવત રનાર થવાવાળા દેવરાજ

૪૬થી પૂજાઓછા આપ પ્રસન્ન થવાથી સંપૂર્ણ ઐશ્વર્ય
આપોછો. તેમ આપ ઉદાર ગુણવાળા છો. આપને મારા
નમસ્કાર ૭

કૃષ્ણવક્ત્રઃસ્થિતા દેવી કલિકલ્મષનાશિની ॥

કૃષ્ણચિત્તહરા કર્ત્રી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૮ ॥

હે કમલે ! આપ સર્વદા શ્રીકૃષ્ણના વક્ષસ્થળમા
સ્થિતિ કરી રહેલા છો. તમારા નીચાવળીનું કોઈ પાપને
નાશ કરવાવાળું નથી તમે શ્રીકૃષ્ણના ચિત્તને ચોરી લીધું
છે આથી તમે સર્વકર્ત્રી અર્થાત્ સર્વ કાષ્ટ કરવાવાળા છો.
માટે તમને મરતક નમાવી હું પ્રણામ કરું છું ૮

કન્દર્પદમના દેવી કલ્યાણી કમલાનના ॥

કરુણાર્ણવસમ્પૂર્ણા શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૯ ॥

હે દેવી ! તમે કામદેવના ગર્ભને હરણુ કર્યો હતો.
આપ કલ્યાણમયી છો. આપનું મુખારવિદ કમળની સમાન
મનોહર છે કેવળ આપ જ કરુણાના સાગરસ્વરૂપ છો. માટે
હું આપને મરતક નમાવી પ્રણામ કરું છું. ૯

સ્વહ્નનાક્ષી સ્વગનાસા દેવી સ્વેદવિનાશિની ॥

સ્વહ્નરીટગતિશ્ચૈવ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૧૦ ॥

હુ દેવી ! આપના નેત્ર ખજાન પહીની સમાન છે
આપની નાસિકા ગરુડાની નાસિકા સમાન છે આપ આશ્રિત
જનાના ખેદનો વિનાશ કરવાવાળા છો. આપની ગતિ ખજા-
રીની સમાન ધીમી છે હુ મસ્તક નમાવી આપને પ્રણામ
કરું છું ૧૦

ગોવિન્દચલભા દેવી ગન્ધર્વકુલપાવિની ॥

ગોલોકવાસિની માતઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૧૧ ॥

હુ માતા ! અપ જે નિદના ધારા છો. આપના અનુ-
ગ્રહથી ગંધર્વકુળ પવિત્ર થયું છે તેમ તમે સર્વદા બૂનેકિમ
વિહાર કરો છો. તેથી હુ મસ્તક નમાવી તમને પ્રણામ
કરું છું ૧૧

જ્ઞાનદા ગુણદા દેવી ગુણાધ્યક્ષા ગુણાકરી ॥

ગન્ધપુષ્પચરામાતઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૧૨ ॥

હે દેવી ! હે માતા ! તમે જાનને આપવાવાળાં ગુણને
આપવાવાળા, ગુણોના અવ્યક્તરૂપ તથા ગુણોના સમૂહરૂપ છો
॥ ધ્યુક્ત પુત્રપોતે સર્વદા ધારણ કરવાવાળા છો ॥ હું આપને
૧મે મસ્તકવડે પ્રણામ કરું છું ૧૨

ઘનશ્યામપ્રિયા દેવી ઘોરસંસારતારિણી ॥

ઘોરપાપહરા ચૈવ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૧૩ ॥

હે કમળે ! તમે ઘનશ્યામ શ્રીહરિના પ્રિય પત્ની છો
જેણે તમે જ ઘોર સંસારમાયી ઉદ્ધાર કરી શકોછો તમારા
પીવાય બીજી કોઈ બંધ કર પાપથી ઉદ્ધાર કરવા સમર્થ
થી માટે તમને મસ્તક નમાવી હું પ્રણામ કરું છું ૧૩

ચતુર્વેદમયી ચિન્ત્યા ચિત્તચૈતન્યદાયિની ॥

ચતુરાનનપૂજ્યા ચ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૧૪ ॥

હે ભક્તી ! આપ ચાર વદરૂપ છો તમે યોગીજનને
ચૈતન કરવા યોગ્ય છો તમારા પ્રસાદથી જ ચિત્તમા ચૈત-
ન્યતાનો સંચાર થાય છે જગત્પતિ બ્રહ્મા પણ આપની પૂજા

કરે છે માટે હે જનની ! હું તમને મસ્તક નમાવી પ્રજ્ઞા
કર છુ. ૧૪

ચૈતન્યરૂપિણી દેવી ચન્દ્રકોદિસમપ્રભા ॥

ચન્દ્રાર્કનસ્વરજ્યોતિર્લક્ષ્મીદેવી નમામ્યહમ્ ॥૧૫॥

હે દેવી ! તમે ચૈતન્ય સ્વરૂપવાળા છો. આપના દેહન
ક્રાંતિ કરેડ ચ દમાની સમાન મનોહર છે તમારા હાથ પગન
આગળાઓનો પ્રકાશ ચ દ મૂર્ચની પ્રભાથી પણ અધિક દેદીપ્ય
માન છે માટે તમને હું નમસ્કાર કર છુ ૧૫

ચપલા ચતુરાધ્વક્ષા ચરમે ગતિદાયિની ॥

ચરાચરેશ્વરી લક્ષ્મી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૧૬॥

હે લક્ષ્મી દેવી ! તમે સર્વદા એકસ્થાનમાં સ્થિતિ કરી
રહેતા નથી, આથી આપને ચપલા કહેવામાં આવે છે આપ
સર્વથી વધારે ચતુર છો. અ ત કાળે કેવળતમે જ ગતિ
આપવાવાળા છો તમે સ પૂજ્ય જીવોના અધીશ્વરી છો
દેવી ! હું તમને મસ્તક નમાવી પ્રજ્ઞામ કર છુ ૧૬

છત્રચામરયુક્તા ચ છઠ્ઠચાતુર્યનાશિની ॥

છિદ્રૌઘહારિણી માતઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૧૭॥

હે જનની ! તમે શોભાયમાન છત્ર તથા ચામર વડે
અત્યંત શોભા પામેા છેા છક્ષ આતુર્ય સર્થ તમારા પ્રભાવથી
નાશને પાતે થઇ જાય છે તમે પાપસમૂહનેા ધ્વસ કરો છેા,
માટે મસ્તક નમાવી હુ આપને પ્રણામ કર છુ ૧૭

જગન્માતા જગત્કર્ત્રી જગદાધારરૂપિણી ॥

જયવદા જાનકી ચ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૧૮ ॥

હે જનની ! તમે જગતના માતા છેા જગતના કર્તા-
૩૫ છેા તમે જગતના આધાર૩૫ છેા તમે જમને આપવા-
વાળા છેા તમે જનકી સ્વરૂપે પૃથ્વી પર અવતાર લીધો હતો
માટે આપને હુ મસ્તક નમાવી પ્રણામ કર છુ ૧૮

જાનકીશ્રિયા ત્વ હિ જનકોત્સવદાયિની ॥

જીવાત્મિની ચ ત્વં માતઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૧૯॥

હે માતા ! તમે જનકીપતિ રામચંદ્રજના પત્ની છેા,

આપ જનકને આનંદ આપવાવાળા છો તમે સવ જીવાના
આત્મસ્વરૂપ છો, તેથી હું મસ્તક નમાવી આપને પ્રણામ
કરું છું ૧૯

શિઙ્ગીરવસ્વના દેવી શંખાવાતનિવારિણી ॥
શર્ગરમિયવાદ્યા ચ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૨૦ ॥

હે દેવી ! આપના કંઠનો સ્વર ઝંઝીરના ધ્વનિસમાન
મધુર છે તમારા અનુગ્રહથી ઝંઝાયાયુની સમાન દુઃખને દૂર
કરી સરળતા-પૂર્વક ઉદ્ધાર મેળવી શકાય છે ઝંઝર ઝંઝરી
વાદ્યમા આપને અનુરાગ છે હું શિર નમાવી આપને પ્રણામ
કરું છું ૨૦

ટક્કપ્રદાયિની ત્વં હિ ત્વઙ્ચ ઠક્કારરૂપિણી ॥
ઠક્કાદિવાદ્યપ્રણયા ઢમ્ફવાદ્યવિનોદિની ॥
ઢમ્ફરૂપણયા માતઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૨૧ ॥

હે માતા ! કેવળ તમે જ અર્થ આપવાવાળા છો તમે
કંકાર રૂપવાળા અર્થોત્તર ચંદ્રમણના સરખા સ્વરૂપવાળા

હો હા તથા હમઃ વમાડવાથી આપને વિનોદ થાય છે હુ
તમને મસ્તક નમાવી પ્રણામ કર છુ ૨૧

તત્કાચ્છનવર્ણાભા ત્રૈલોક્યકોકતારિણી ॥

ત્રિલોકજનની લક્ષ્મીઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૨૨॥

હે દેવી ! તમારો વર્ણ સુવર્ણની સમાન ઉજ્જ્વળ છે
તમે ત્રણ લોકને તારવવાળા છો અને તમે ત્રણ લોકના
માતાશ્રી છો હુ આપને મસ્તક નમાવી પ્રણામ કર છુ. ૨૨

ત્રૈલોક્યસુન્દરી ત્વં હિ તાપત્રયનિવારિણી ॥

ત્રિગુણધારિણી માતઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૨૩ ॥

હે મતા ! તમે ત્રિમુક્તમા પરમ રૂપવતી છો, તમે ત્રણે
તાપોનો નાશ કરો છો, તમે સર્વ રંગ તથા તમને ધારણ
કરો છો માટે હુ મસ્તક નમાવી તમને પ્રણામ કર છુ ૨૩

ત્રૈલોક્યમદ્ગ્ધા ત્વં હિ તીર્થમૂલપદદ્વયા ॥

ત્રિકાલજ્ઞા ત્રાણકર્ત્રી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૨૪॥

હે દેવી ! તમે ત્રણ ભુવનનું મંગળ કરવાવાળા છો
 નમારા ચરણયુગલમાં સંપૂર્ણ તીર્થ વિરાજમાન રહે છે
 તમે ભૂત, ભવિષ્ય તથા વર્તમાન ત્રણ કાળને જાણવાવાળા છો
 તમે જીવોની રક્ષા કરવાવાળા છો માટે હું મસ્તક નમાવ
 આપને પ્રણામ કરું છું ૨૪

દુર્ગતિનાશિની ત્વં હિ દારિદ્ર્યાપદ્મિનાશિની ॥
દ્વારકાવાસિની માતઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૨૫ ॥

હે માતા ! આપત્તિમાં દસાયેલા જનોની દુર્ગતિને તમે
 દરિદ્રી મનુષ્યના દરિદ્રને તમે દૂર કરો છો તમે દ્વારકામાં
 સ્થિતિ કરીને રહો છો. હું મસ્તક નમાવી તમને પ્રણામ
 કરું છું ૨૫

દેવતાનાં દુરારાધ્યા દુઃખશોકવિનાશિની ॥
દિવ્યામરણભૂષાક્તી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૨૬ ॥

હે દેવી ! દેવલોક પશુ આરાધના કરી અલ્પ કષ્ટ
 તમને પ્રાપ્ત થાય છે. તમે પ્રસન્ન થવાથી શોક દુઃખ

સર્વનો નાશ કરે છે। તમે દિવ્યભૂષણથી પરમ શોભામયો
છો. હું તમને મસ્તક નમાવી પ્રણામ કર છું ૨૬

દામોદરપ્રિયા સ્વં હિ દિવ્યયોગપ્રદર્શિની ॥

દયામયી દ્વાધ્યક્ષી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૨૭॥

હે જનની ! તમે દામોદરની પ્રિયા છો તમારા પ્રસાદવડે
દિવ્ય યોગ પ્રાપ્ત કરાય છે તમે દયામયી તથા દયાના અધ્યક્ષી
છો હું મસ્તક નમાવી તમને પ્રણામ કર છું ૨૭

ધ્યાનાતીતા ધરાધ્યક્ષી ધનધાન્યપ્રદાયિની ॥

ધર્મદા ધૈર્યદા માતઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૨૮॥

હે માતા ! તમે ધ્યાનથી પર છો તમે પૃથ્વીના અધ્યક્ષી
છો, તમે બકતને ધનધાન્ય આપો છો, તથા ધર્મ અને
ધૈર્ય આપવાવાળા છો હું તમને મસ્તક નમાવી પ્રણામ
કર છું ૨૮

નવગોરોચના ગૌરી નન્દનન્દનગેહિની ॥

નવયૌવનચાર્વક્ષી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૨૯॥

તમે નવા ગોરોચનની સમાન ગૌર વર્ણવાળા છો તમે
નંદનદન વ્રજેશ્વરના પ્યારી સ્ત્રી ઓ તમે નવા યોવન વડે
અલ્પ કાંતિમતી છો હું મસ્તક નમાવી તમને પ્રણામ
કર છું ૨૯

નાનારત્નાદિભૂષાદ્યા નાનારત્નપ્રદાયિની ॥

નિતમ્બિની નલિનાક્ષી લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥૩૦॥

હે સક્ષ્મી દેવી ! તમે અનેક રત્નાદિ ભૂષણવડે વિભૂષિત
થઈ પરમ શોભા મેળવી છો તમે પ્રસન્ન થઈ વિવિધ રત્ન
આપો છો તમે મોટા નિત્યવાળા છો તમારા નેત્ર કમળ-
દળની સમાન શ્રેષ્ઠ છે તમને મારા નમસ્કાર છે ૩૦

નિધુવનમેધાનન્દા નિરાશ્રયગતિપદા ॥

નિર્વિકારા નિત્યરૂપા લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥ ૩૧ ॥

હે સક્ષ્મી દેવી ! નિધુવનમાં વિહાર કરવાથી તમને
પરમ આનંદ થાય છે તમે નિરાશ્રય મળને ગતિ આપવા-
વાળા છો, તેમ વિકારશક્તિ તથા નિત્યરૂપિણી છો, તમને
મારા નમસ્કાર છે, ૩૧

पूर्णानन्दमयी त्वं हि पूर्णब्रह्मसनातनी ॥

પરા શક્તિઃ પરા ભક્તિલક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥ ૩૨ ॥

હે લક્ષ્મી દેવી ! તમે પ્રાણાનન્દમયી તથા પ્રાણબ્રહ્મ-
સ્વરૂપિણી છો. તેમ પરમ શક્તિતરૂપ તથા પરમ ભક્તિતરૂપ છો.
માટે તમને મારા નમસ્કાર છે ૩૨

पूर्णचन्द्रमुखी त्वं हि परानन्दमदायिनी ॥

परमार्थમદા લક્ષ્મીઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૩૩ ॥

હે લક્ષ્મી ! તમરૂ મુખ્યારવિદ પ્રાણ ચંદ્રમાસમા
ગેભાયમાન છો. તમે પરમ આનન્દ તથા પરમાર્થને
આપવાવાળા છો. તમને મસ્તક નમાવી હું પ્રણામ
કરું છું. ૩૩

पुण्डरीकाक्षिणी त्वं हि पुण्डरीकाक्षगेहिनी ॥

પણરાગધરા ત્વં હિ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૩૪ ॥

હે જનની ! તમારા નેત્ર કમળના દળની સમાન રંગેડ
છ. તમે પુન્ડરીકાક્ષ હરિની સ્ત્રી છો. તમે પણરાગ મહિને

ધારણ કરી પરમ શોભાને પ્રાપ્ત થાઓ છે હુ મસ્તક નમાવી
તમને પ્રણામ કરું છું ૩૪

પદ્મા પદ્માસના ત્વં હિ પદ્મપાલાવિધારિणी ॥

પ્રણવરૂપિणी માતઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૩૫ ॥

હે માતા ! તમે કમલાસનપર વિરાજમાન રહો છો.
મટે તમારું નામ પદ્મા પાડ્યું છે તમારા ગળામા અત્યંત
મનોહર કમળની માળા પડી રહી છે તમે અંકારરૂપિણી છો
તમને મસ્તક નમાવી હુ પ્રણામ કરું છું ૩૫

ફુલેન્દુવદના ત્વં હિ ફણિવેણીવિયોહિની ॥

ફણિશાયિપ્રિયા માતઃ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૩૬ ॥

હે માતા ! તમારું મુખારવિંદ ઉદય પામતા ચંદ્રમાના
કિરણોની સમાન નિર્મળ છે તમારા મસ્તકની વેણી સર્પની
સમાન વિસ્તારિત થઈ અત્યંત શોભા ધારણ કરે છે તમે
છીરસાગરમા હૃદયસ્થાપર શયન કરવાવાળા દેવના દેવ હરિની
ગ્રી છો, હુ મસ્તક નમાવી તમને પ્રણામ કરું છું ૩૬

વિશ્વકર્ત્રી વિશ્વભર્ત્રી વિશ્વધાર્ત્રી મહેશ્વરી ॥

વિશ્વારાધ્યા વિશ્વવાદ્યા લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥૩૭॥

હે લક્ષ્મી દેવી ! તમે વિશ્વને કરવાવાળા, વિશ્વનું
પાલન કરવાવાળા, વિશ્વને સરળનારા તથા સંપૂર્ણ જીવોના
ધર્મી છો. તમે વિશ્વમાં વાસ કરવાવાળા જીવોદ્ધારા આરા-
ધના કરવા યોગ્ય છો. તેમ વિશ્વમાં સર્વત્ર દેદીપ્યમાન રહે
છો. પરંતુ નેમાં ક્ષિપ્ત થતા નથી કારણ તમે વિશ્વની
પહાર સ્થિતિ કરો છો. તમને મારા નમસ્કાર છે ૩૭

વિષ્ણુપ્રિયા વિષ્ણુશક્તિર્વિજયમન્ત્રસ્વરૂપિણી ॥

વરદા વાક્યાસિદ્ધા ચ શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥૩૮॥

હે દેવી ! તમે વિષ્ણુની પ્રિયા તથા વિષ્ણુની એકજ
શક્તિ છો. તમે પીઠમન્ત્રસ્વરૂપિણી, વરદાન દેવાવાળા
તથા વાક્યસિદ્ધિયુક્ત છો. હું મરતક નમામિ તમને પ્રણામ
કર છું. ૩૮

વેણુવાદ્યવિદા ત્વં હિ વંશીવાદ્યવિનોદિની ॥

વિદ્યુદ્ગૃહીતી મહાદેવી લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥ ૩૯ ॥

હે મહાદેવી ! હે લક્ષ્મીદેવી ! તમે વિજળીની સમાન
ઝૌર વર્ણવાળા છો. વેણુના નાદને જાણનારા છો, માટે બસી
વગાડવાથી તમારી પ્રીતિનો સચાર થાય છે તમને મારા
નમસ્કાર છે ૩૯

**શ્રુતિમુક્તિપદા ત્વં હિ ભક્તાનુગ્રહકારિણી ॥
ભવાર્ણવત્રાણકર્ત્રી લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥ ૪૦ ॥**

હે લક્ષ્મીદેવી ! તમે ભુક્તિ તથા મુક્તિ આપવાવાળા
છો. તમે ભક્તજનના પર અનુગ્રહ કરવાવાળા છો. તમે આશ્રિત
જનનો ભવસાગરમાંથી ઉદ્ધાર કરો છો. તમને મારા
નમસ્કાર છે ૪૦

**ભક્તપ્રિયા ભાગીરથી ભક્તવદ્ગલદાયિની ॥
ભયદાઽભયદાત્રી ચ લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥ ૪૧ ॥**

હે જનની ! તમે ભક્તજનના પ્રતિ આતરિક રોહ
પ્રકાશ કરો છો. તમે ભાગીરથીસ્વરૂપિણી છો. અને ભક્ત-
જનનું કલ્યાણ કરવાવાળા છો. તમે દુષ્ટ મનુષ્યમણુને ભય

દેખડારો છો, તથા શરણાગતને અભય આપો છો તમને
મારા નમસ્કાર છે ૪૧

મનોઽભીષ્ટપદા ત્વં હિ મહામોહવિનાશિની ॥

મોક્ષદા માનદાત્રી ચ લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥૪૨॥

હે લક્ષ્મી દેવી ! તમે મનોરથ પૂર્ણ કરો છો તથા મહા
મોહનો વિનાશ કરો છો તમે મોક્ષ તથા મનમાન આપવા-
વાળા છો તમને મારા નમસ્કાર છે ૪૨

મહાધન્યા મહામાન્યા માધવપનોમોહિની ॥

મુખરાપ્રાણહન્ત્રી ચ લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥૪૩॥

હે લક્ષ્મીદેવી ! તમે કેવળ ધન્ય તથા કેવળ માનનીય
છો તમે માધવના મનને મોહિત કયું છે. જે સ્ત્રીયો બહુ
બોલવાવાળી છે તેના તમે પ્રાણ હરણ કરો છો. તમને
મારા નમસ્કાર છે ૪૩

યૌવનપૂર્ણસૌંદર્યા યોગમાયા યુગેશ્વરી ॥

યુગ્મશ્રીફલવક્ષાશ્ર લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥ ૪૪ ॥

હે લક્ષ્મી દેવી! તમે પૂર્ણ યૌવનસ યુક્ત હોવાથી પરમ
કાંતિ ધારણ કરી છે તમે મૂર્તિમન્ત યોગમાયા તથા
યે જેશરી છે તમારા વક્ષ સ્થળમા શ્રીકૃષ્ણની સમાન પુષ્ટ તથા
ઉચ્ચા એ સ્તન શોભાયમાન છે તમને મારા નમસ્કાર છે ૪૪

યુગ્માન્નદાવિભૂષાલ્યા યુવતીનાં શિરોમાણિઃ ॥

યજ્ઞોદાસુતપત્ની ચ લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુતે ॥ ૪૫ ॥

હે દેવી ! તમારી બેઉ બ્રુજઓમા બે બાળુબધ રહેલા
હોવાથી તમે પરમ વિભૂષિત છો તમે સ્ત્રીઓના શિરના મણિ
સ્વરૂપ છો તમે યજ્ઞોદાનંદની ભાર્યા છો તમને મારા
નમસ્કાર છે ૪૫

રૂપયૌવનસમ્પન્ના રત્નાલક્ષ્મીધારિણી ॥

રાકેન્દુકોટિસૌદર્યે લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥ ૪૬ ॥

હે દેવી ! તમે પરમ રૂપવતી છો તથા યૌવનયુક્ત છો.
તમે રત્ન લઘાર વડે વિભૂષિત હોવાથી પરમ શોભાને ધારણ
કરો છો તમારી કાંતિ કરોડ પૂર્ણ ચંદ્રમાની કાંતિથી પણ
ઉચ્ચતર છે તમને મારા નમસ્કાર છે. ૪૬

રમા રામા રામપત્ની રાજરાજેશ્વરી તથા ॥

રાજ્યદા રાજ્યહન્ત્રી ચં લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥૪૭॥

હે લક્ષ્મી દેવી ! આપનું રમા તથા રામા નામ છે તમે રામચંદ્રજીના પત્ની જનકી છો. તમે રાજેશ્વરી છો, તમે પ્રસન્ન થઈ રાજ્ય આપો છો. તથા તમે ક્રુપિત થઈ રાજ્યનો વિનાશ કરો છો. માટે તમને મારા નમસ્કાર છે. ૪૭

લીલાલાવણ્યસમ્પન્ના લોકાનુગ્રહકારિણી ॥

લજ્જના પ્રીતિદાત્રી ચ લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥૪૮॥

હે લક્ષ્મી દેવી ! તમે લીલા તથા લાવણ્યસંપન્ન છો. તમે લોક પર અનુગ્રહ કરો છો. સ્ત્રીઓ તમારા વડે પરમ પ્રીતિનો લાભ કરે છે. તમને મારા નમસ્કાર છે. ૪૮

વિદ્યાધરી તથા વિદ્યા વસુદા ત્વન્તુ વન્દિતા ॥

વિન્ધ્યાચલવાસિની ચ લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥૪૯॥

હે લક્ષ્મી દેવી ! તમે વિદ્યારૂપ, વિદ્યાધરીરૂપ દાન આપના-વાળા તથા કેવળ વદન કરવા યોગ્ય છો. તમે વિન્ધ્યાચળ પર્વતમાં રાસ કરો છો. તમને મારા નમસ્કાર છે. ૪૯

શુભકાન્નગૌરાઙ્ગી શઙ્ગકકંઠધારિણી ॥

શુભદા શીલસંપન્ના લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥ ૫૦ ॥

હે લક્ષ્મી દેવી ! તમે નિર્મળ કચ્ચનસમાન ગૌર
વર્ણવળા છો. તમારા હાથમાં રાખ તથા કુકળુ શોભે છે
તમે કલ્યાણને આપવાવાળા તથા શ્રેષ્ઠ અરિનોથી યુક્ત છો.
તમને મારા નમસ્કાર છે ૫૦

ષટ્ચક્રભેદિની ત્વં હિ ષડૈશ્વર્યપ્રદાયિની ॥

ષોડશી વયસા ત્વન્તુ લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥ ૫૧ ॥

હે લક્ષ્મી દેવી ! તમે પટચક્રનું ભેદન કરવાવાળા છો તમે
છ પ્રકારનું ઔશ્વર્ય આપવાવાળા છો. તમે સોળ વર્ષની અવ-
સ્થાવાળા સ્ત્રી છો, તમને મારા નમસ્કાર છે ૫૧

સદાનન્દમયી ત્વં હિ સર્વમમ્પત્તિદાયિની ॥

સંસારતારિણી દેવી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૫૨ ॥

હે દેવી ! તમે સદા આનન્દમયી છો. તમે સંપૂર્ણ
સપત્તિ આપવામાં સમર્થ તથા અધીર સંસારમાંથી તારી

શ્રેષ્ઠો છે. હું મસ્તક નમાવી તમને પ્રણામ કરું છું. ૫૨

સુકેશી સુલદા દેવી સુન્દરી સુપનોરમા ॥

સુરેશ્વરી સિદ્ધિદાત્રી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૫૩ ॥

હે દેવી! તમારા કેશ મનોહર છે તમે પરમસુદરી તથા મનમોહિની છો. તમે દેવતાઓના ઇશ્વરી તથા તેમને સિદ્ધિ આપવાવાળા છો. તમારા અનુગ્રહથી સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે હું મસ્તક નમાવી તમને પ્રણામ કરું છું. ૫૩

સર્વસંકટહન્ત્રી ત્વં સન્યસત્ત્વગુણાન્વિતા ॥

સીતાપતિપ્રિયા દેવી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૫૪ ॥

હે દેવી! તમે સંપૂર્ણ સંકટ હર કંગો છો. તમે સત્ય પરાયણ તથા સત્ત્વગુણશાળી છો. તમે જ સીતાપતિ શ્રીરામ-ચંદ્રજીના પ્રિય પત્ની છે. હું મસ્તક નમાવી આપને પ્રણામ કરું છું. ૫૪

હેનાક્લિની હાસ્યમુખી હરિમનવિમોહિની ॥

હરિપાદાશ્રયા દેવી શિરસા પ્રણમામ્યહમ્ ॥ ૫૫ ॥

હે દેવી ! તમે તપેલા સુવર્ણની સમાન ગૌરવર્ણવાળા
છો તમારૂં મુખ હાસ્યથી પ્રમત્ર છે તમે હરિનું મન મોહિત
કર્યું છે તમારૂં ચિત્ત હરિચરણમા સર્વદા રહે છે હું મસ્તક
નમાવી તમને પ્રણામ કર છું ૫૫

**ક્ષેમંકરી ક્ષમાદાત્રી ક્ષૌમવાસવિધારિणी ॥
ક્ષીણમધ્યા ચ ક્ષેત્રાઙ્કી લક્ષ્મીદેવી નમોઽસ્તુ તે ॥૫૬॥**

હે લક્ષ્મીદેવી ! તમે કલ્યાણકરનારાળા, તમા આપવાવાળા
તથા દોષ અર્થાત્ રેશમી વસ્ત્ર ધારણ કરવાયળા છો તમારી
કમર પાતળી હોવાથી અલ્પ તરોભા ધારણ કરે છે તમારા
અંગોમા સર્વ તીર્થો વિરાજમાન છે માટે હું મસ્તક નમાવી
તમને પ્રણામ કર છું ૫૬

॥ શ્રીશંકર ડવાચ ॥

**અકારાદિક્ષકારાન્તં લક્ષ્મીદેવ્યાઃ સ્તવં શુભમ્ ॥
પાઠિતવ્યં પ્રયત્નેન ત્રિસન્ધ્યઞ્ચ દિને દિને ॥ ૫૭ ॥**

શ્રી મહાદેવજી બોલ્યા — હે પાર્વતી ! તમારા પૂજવા

પ્રમાણે મેં ભક્તીમાહાત્મ્ય તથા અકારથી લઘ્વ લઘ્વ સુધીના
વર્ણમય ભક્તીસ્તોત્રનું વર્ણન કર્યું આ કલ્યાણ આપવા
વાળા સ્તોત્રનો દરેક જ ત્રણે સંધ્યાસમયે યત્નસહિત
પાઠ કરવો જોઈએ ૫૭

પૂજનીયા પ્રયત્નેન કમલા કરુણામયી ॥

વાઙ્માતૃકલ્પલતા સાક્ષાદ્ભુક્તિશ્રુતિપ્રદાયિની ॥ ૫૮ ॥

જે હિચિત્ત રૂપ આપવામા સાક્ષાત્ કલ્પલતા સમાન છે
અને જે ભુક્તિ તથા ભુક્તિ આપે છે તે કરુણામયી ભક્તીનું
પૂજન કરવું જોઈએ. ૫૮

इदं स्तोत्रं पठेद्यस्तु शृणुयाच्छ्रावयेदपि ॥

इष्टसिद्धिर्भवेत्तस्य सत्यं सत्यं हि पार्वति ॥ ૫૯ ॥

હે પાર્વતી ! જે મનુષ્ય આ ભક્તીસ્તોત્રનો પાઠ કરે છે
અથવા સાંભળે છે, અથવા ખીન્ન મનુષ્યને સંભળાવે છે તેના
નિઃસંદેહ સર્વ મનોરથ સિદ્ધ થાય છે ૫૯

इदं स्तोत्रं महापुण्यं यः पठेद्भक्तिसंप्रदतः ॥

तत्र दृष्ट्वा भवेन्मूढो वादी सत्यं न संशयः ॥ ૬૦ ॥

હે ઝોરી । જે મનુષ્ય ભક્તિપૂર્વક આ પવિત્ર સ્તોત્રને
પાઠ કરે છે તેના દર્શનમાત્રથી જ મૂળે બોલવાની શક્તિને
પામે છે એમા સદેહ નથી ૬૦

गृणुयाच्छ्रावयेद्यस्तु पठेद्वा पाठयेदपि ॥

राजानो वशमायान्ति तं दृष्ट्वा गिरिनन्दिनि ॥ ६१ ॥

હું ગિરિનન્દિની પાર્વતી । જે મનુષ્ય આ સ્તોત્રનું
શ્રાવણ કરે છે, ખીખતે સંભળાવે કે, ખીખતે બહાવે
છે અથવા પોતે બહો છે તેના દર્શનમાત્રથી જ રાજાઓ
વશ થઈ જાય છે ૬૧

तं दृष्ट्वा दुष्टसंघाश्च पलायन्ते दिशो दश ॥

भूतप्रेतग्रहा यक्षा राक्षसाः पन्नगादयः ॥

विद्रवन्ति भयार्त्ता वै स्तोत्रस्यापि च कीर्तनात् ॥ ६२ ॥

વળી જે મનુષ્ય આ હૃદયીસ્તોત્રનું કીર્તન કરે છે, તેના કેવળ
જોવામાત્રથી જ દુષ્ટ ગણો દશે દિશામા નાશી જાય છે તેમજ
ભૂત, પ્રેત, ગ્રહ, યક્ષ, રાક્ષસ, મર્ષ ઇત્યાદિ પશુ સર્વ ડરી જઈ
નાશી જાય છે એમા સદેહ નથી. ૬૨

સુરાશ્ર અસુરાશ્ચૈવ ગન્ધર્વકિન્નરાદયઃ ॥

પણમન્તિ સદા ભક્ત્યા તં દૃષ્ટ્વા પાઝકં મુદમ્ ॥૬૩॥

ધનાર્થી લભતે ચાર્થ પુત્રાર્થી ચ મૃતં લભેત્ ॥

રાજ્યાર્થી લભતે રાજ્યં સ્તવરાજસ્ય કીર્તનાત્ ॥૬૪॥

જે મનુષ્ય સર્વ સ્તોત્રોમા શ્રેષ્ઠ એવા આ સ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તેને દેવતા, ગન્ધર્વ, કિન્નર વગેરે સર્વ જોતાજ આનન્દિત થઈ ભક્તિ સહિત પ્રણામ કરે છે આ અત્યુત્તમ સ્તોત્રનું કીર્તન કરવાથી ધનની ઇચ્છા કરવાવાળો ધન, પુત્રની ઇચ્છા કરવાવાળો પુત્ર, તથા રાજ્યની ઇચ્છા કરવાવાળો રાજ્ય મેળવી શકે છે ૬૩-૬૪

બ્રહ્મહત્યા સુરાપાનં સ્તેયં ગુર્વજ્ઞનાગમઃ ॥

મહાપાપેષ્વપાપશ્ચ તરન્તિ સ્તશ્ચકીર્તનાત્ ॥ ૬૫ ॥

બ્રહ્મહત્યા, મદ્યપાન, ચોરી, ગુરુશ્રીગમન, મહાપાતક તથા ઉપપાતક એ સર્વ પાપોથી મનુષ્યનો આ સ્તવવતના પાઠ વડે છૂટકારો મળે જાય છે. ૬૫

ગદ્યપદ્યમયી વાણી વદનાત્તુ પ્રજાયતે ॥

અષ્ટાસિદ્ધિમવાપ્નોતિ લક્ષ્મીસ્તોત્રસ્ય કીર્તનાત્ ॥ ૬૬ ॥

આ લક્ષ્મીસ્તોત્રનું કીર્તન કરવાથી એનો પાઠ કરનારના મુખ-
માંથી એની મેળેજ ગદ્ય તથા પદ્યમયી વાણી ઉત્પન્ન થયા કરે છે,
તથા એનું એ કીર્તન કરનારે આઠ પ્રકારની સિદ્ધિને મેળવે છે ૬૬

વન્ધ્યા ધ્રાપિ લભેત્પુત્રં ગર્ભિણી પ્રસવેત્સુતમ્ ॥

પઠનાત્સ્મરણાત્સત્યં વચ્મિ તે ગિરિનાન્દિનિ ॥ ૬૭ ॥

હે ગિરિનાન્દિની ! હું તમને સત્ય કહું છું કે આ સ્તોત્રનો
પાઠ કરવાથી અથવા એનું મનથી કરવાથી વન્ધ્યા સ્ત્રીને
પુત્રપ્રાપ્તિ થાય છે તથા ગર્ભવતી સ્ત્રીને પણ શ્રેષ્ઠ પુત્રને
જન્મ આપે છે ૬૭

ભૂર્જપત્રે સમાલિખ્ય રોષનાકુંકુમેન તુ ॥

ભક્ત્વા સંપૂજયેદ્યસ્તુ ગન્ધપુષ્પાક્ષતૈસ્તથા ॥ ૬૮ ॥

ધારયેદ્દક્ષિણે વાહૌ પુરુષઃ સિદ્ધિકાઙ્ક્ષયા ॥

યોષિદ્વામશુજે ધૃત્વા સર્વસૌખ્યમયી ભવેત્ ॥ ૬૯ ॥

ને પુષ્પને સિદ્ધિ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તે આ સ્તોત્રને
 ભોજનપત્ર પર કુંકુવડે લખી ગંધપુષ્પાદિથી એની અકિતસહિત
 પૂજા કરી જમણા હાથમા ધારણ કરે, તો તે સિદ્ધિ મેળવે છે
 તથા ઓઐઐ ડાબા હાથે ધારણ કરે તો તે સંપૂર્ણ સુખી થાય છે
 વિષં નિર્વિષતાં યાતે અગ્નિર્યાતિ ચ શીતતામ્ ॥

શત્રવો મિત્રતાં યાન્તિ સ્તવસ્યાસ્ય પ્રસાદતઃ ॥૭૦॥

આ સ્તવરાજના પ્રભાવવડે વિષમા નિર્વિષતા, અગ્નિમા
 શીતલતા તથા શત્રુગણોમા મિત્રતા પ્રાપ્ત થાય છે ૭૦

બહુના કિમિદોક્તેન સ્તવસ્યાસ્ય પ્રસાદતઃ ॥

વૈકુણ્ઠે ચ વસેન્નિત્યં સત્યં વચ્ચિ મુરેશ્વરિ ॥ ૭૧ ॥

હું પાર્વતી ! આથી વ્ધાધિક માહાત્મ્ય ખીજી હું શું વર્ણન
 કરું ? એ સ્તોત્રના પ્રસાદથી અત સમયે મનુષ્યના વૈકુંઠ
 ધામમા નિત્ય વાસ થાય છે એમા સંદેહ નથી. ૭૧

इति रुद्रयामले हरपार्वतीसंवादे अकारादिसकारान्त-

वर्णग्रथितं श्रीमहालक्ष्मीस्तोत्रं समाप्तम्

इति महालक्ष्मीस्तोत्रम्,

॥ શ્રીરામરક્ષા પ્રાર્થ્યતે ॥

ચરિતં રઘુનાથસ્ય શતકોટિપ્રવિસ્તરમ્ ॥

एकैकमक्षरं पुंसां महापातकनाशनम् ॥ १ ॥

શ્રી નામય ડ્રહુનુ ચરિત્ર (રામાયણ) શતકોટિ (૧૦૦ કોટી)ના વિસ્તારવાળુ છે અને તેનો એકેક અક્ષર પુરુષોના મોટા પાપો નાશ કરવાની શક્તિ ધરાવે છે ૧

व्यात्वा नालोत्पलश्यामं रामं राजीवलोचनम् ॥

जानकालक्ष्मणोपेतं जटामुकुटमंडितम् ॥ २ ॥

सासिनृणश्चनुर्बाणशणि नक्तञ्चरान्तकम् ॥

स्वशीलया जगत्त्रातुमात्रेभूतमजं विशुम् ॥ ३ ॥

रामक्षां पठेत्माह्नः पापघ्नी सर्वकामदाय ॥

જાન (પંજિન) પુરમે નીને તપલ જેના શ્યામ સ્વરૂપવાળા,
કમળ જેના નેત્રવાળા, શ્રીજાનકી તથા લક્ષ્મણ સહવર્તમાન,

જટારૂપ મુગટથી શોભિતા, જેમના હાથમાં તરવાર સહિત
 બાલા તથા ધનુષ્ય અને બાણ છે એવા, રાહસીનો નાશ કર-
 નાર, અજન્મા, સર્વસમર્થ અને પોતાની લીલા વડે
 જગતના રક્ષણ માટે પ્રકટ થયેલા એવા શ્રીરામચંદ્રજીનું
 ધ્યાન ધરીને પછી પાપનાશક તથા સર્વ મનોરથની પૂરક એવી
 આ “ રામરક્ષા ”નો પાઠ કરવો ૨-૩

શિરો મે રાઘવઃ પાતુ ભાલં દશરથાત્મજઃ ॥ ૪ ॥

કૌસલ્યેયો દૃશૌ પાતુ વિશ્વામિત્રમિયઃ શ્રુતી ॥

ઘ્રાણં પાતુ મસ્ત્રજાતા મુખં સૌમિત્રિવત્સલઃ ॥ ૫ ॥

રાઘવ (રઘુવંશમા પ્રકટેલા) મારા માથાની અને
 દશરથ રાજાના પુત્ર મારા કપાળની રક્ષા કરો કૌશલ્યના
 પુત્ર મારી આંખોની અને વિશ્વામિત્રના પ્યારા માગ
 કાનની રક્ષા કરો યજ્ઞરક્ષક મારા નાકનું અને સુમિત્રાના
 પુત્ર શ્રીભદ્રમણી તથા શત્રુદ્ધન ઉપર વાતમલ્યભાવ રાખનાર
 મારા મુખની રક્ષા કરો ૪-૫

ઝિહ્વાં વિદ્યાનિધિઃ પાતુ કણ્ઠં ધરતવન્દિતઃ ॥

સ્કન્ધૌ વિવ્યાયુધઃ પાતુ મુઞ્જૌ મગ્નેશકાર્મુકઃ ॥ ૬ ॥

વિદ્યાના બહાર મારી જીમની અને ધરતજીએ જેમને વહન કર્યું છે એવા મારા ગળાની રક્ષા કરો. દેવતાઇ હથિ યારને બારણુ કનાર મારા ખભાએની અને શીશિવજીના ધનુષ્ય (પિનાક) ને ભાગનાર મારા જીભેની રક્ષા કરો. ૬

કરૌ સીતાપતિઃ પાતુ હૃદયં જામદાગ્ન્યજિત્ ॥

મધ્યં પાતુ સ્વરધ્વંસી નાર્મિ જામ્વવદાશ્રયઃ ॥ ૭ ॥

શ્રીસીતાના પતિ મારા કરાની અને જમદગ્નિના પુત્ર શ્રી પરશુરામને જીતનાર મારા હૃદયની રક્ષા કરો. ખર દેવતેના મારનાર મારા મધ્ય ભાગની અને જામ્બવાનના શરજુસ્થાન મારી નાર્મિ (ડુટી) ની રક્ષા કરો. ૭

૧ શ્રીશિવનુ પિનાક, શ્રીવિષ્ણુનુ શાડર્ગ અને અનુનુ ગાડિવ ના એમ બધા મળી શા ધનુષ્ય સુપ્રસિદ્ધ છે

* ખભાથી કોણી સૂધીના હાથને જીજ અને કોણીથી નીચેન હાથને કર કહે છે

સુગ્રીવેશઃ કર્દીં પાતુ સક્થિનીં હનુમત્પ્રમુઃ ॥

જહુ રઘૂત્તમઃ પાતુ રક્ષઃકુલવિનાશકૃત્ ॥ ૮ ॥

સુગ્રીવ વાનરના ઇરા મારી ફેડતી અને હનુમાનના પ્રભુ મારા સાથળની રક્ષા કરો રઘુકુળમા ઉત્તમ અને રાક્ષસના કુલનો નાશ કરનાર મારા ઝિડતી રક્ષા કરો ૮

જાનુનીં સેતુકૃત્પાતુ જહ્વે દશમુશ્વાત્તકઃ ॥

પાર્દૌ વિભીષણશ્રીદઃ પાતુ રામોઽશ્વિલં વપુઃ ॥ ૯ ॥

મમુદ પર મેતુ (પૂસ) આધનાર મારા ગોઠણની અને દશમુખ (રાવણ)નો નાશ કરનાર મારી બાધની રક્ષા કરો, વિભીષણને શ્રી (રામચંદ્રી સહમી) આપનાર મારા બે પગોની અને શ્રીમ. તમચ દ્રણ મારા સ પૂર્ણ શરીરની રક્ષા કરો ૯

एतां रामबलोपेतां रक्षां यः सुकृती पठेत् ॥

स चिरायुः सुखी पुत्री विजयी विनयी भवेत् ॥ १० ॥

જે સુકૃતી (પુણ્યશાલી) આ રામના બળવાળી રક્ષાને

પાઠ કરે છે તે લામા આયુષ્યરાજો, સુખી, પુત્રવાન, વિભવ
મેળવનાર તથા નમ્રતાવાળો થાય છે ૧૦

પાતાલભૂતઋવ્યોમચારિણશ્ચારિણઃ ॥

ન દ્રઢુમપિ શક્તાસ્તે રક્ષિતં રામનામભિઃ ॥ ૧૧ ॥

શ્રીરામચ દ્રઢુતા^૧ જુદા જુદા નામોથી જેની રક્ષા થઈ
છે, તેના સામે આખા કાઠમાને પણ પાતાલ (વાસી નાજો),
ભગલ (પૃથ્વી ઉપર રહેનાર પ્રાણીઓ) તથા વ્યોમ
(દુઃઆકાશ) મા ફરનારા ગુપ્તવેશધારી દેવ દૈત્યો પણ
સમર્થ થતા નથી ૧૧

રામેતિ રામભદ્રેતિ રામચન્દ્રેતિ વા સ્મરન્ ॥

નરો ન લિપ્યતે પાપૈર્મુક્તિં મુક્તિં ચ વિન્દાતિ ॥૧૨॥

રામ, રામભદ્ર અથવા રામચન્દ્ર એ નામોથી જે ભગ-
વાનનું સ્મરણ કરે છે તે માણસ પાપથી લેપાનો નથી
એટલું જ નહિ પણ ભોમ તથા મોલને પામે છે ૧૨

જગજ્ઞેત્રકમન્ત્રેણ રામનામ્નાભિરક્ષિતમ્ ॥

યઃ કળ્થે ધારયેત્તસ્ય કરસ્થાઃ સર્વસિદ્ધયઃ ॥ ૧૩ ॥

જગતને જીતનાર એવા રામના નામરૂપ એક મંત્રવડે
જેમા રક્ષા કરવામા આવી છે એવુ આ રોત્ર જે પાઠેરાખે છે
તેના હાથમા નર્ત્ર નિહિયો આપોઆપ આતી મળે છે ૧૩

વજ્રપક્ષ્મરનામેદં યો રામકવચં સ્મરેત્ ॥

અવ્યાહતાઃ સર્વત્ર લભતે જયમદ્ગલમ્ ॥ ૧૪ ॥

વજ્રપક્ષ્મર નામક આ રામકવચને જે સભારે છે તે
નિર્મય જ્ઞાનવાન થઇ સર્વત્ર વિજય તથા શ્રવને મેળવે છે ૧૪

આદિષ્ટવાન્ યથા સ્વપ્ને રામરક્ષામિમાં હરઃ ॥

તથા લિખિતવાન્ પ્રાતઃ પ્રવુદ્ધો બુધકૌશિકઃ ॥૧૫॥

શ્રી હર (મહાદેવજી) એ રામના આવીને જે પ્રમાણે
આ “રામરક્ષા” ઢહીને જ પ્રમણે સવારે જાગતાવેત જ પડિત
એવા કૌશિકે (વિદ્યામિત્રકૃષ્ણિએ) ત સખી લીધી છે. ૧૫

આરામઃ કલ્પવૃક્ષાણાં વિરામઃ સકલાપદામ્ ॥

અધિરામસ્ત્રિલોકાનાં રામઃ શ્રીમાન્સ નઃ પ્રભુઃ ॥ ૧૬ ॥

સર્વ કલ્પવૃક્ષોના આરામ (બગીચા) રૂપ, સવળી આપત્તિયોને હરનાર, તથા સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ ત્રણે લોકોને આનંદ આપનાર શ્રીમાન્ રામચંદ્ર અમારા પ્રભુ (છંદ્ર) ૭ ૧૬

તરુણો રૂપસમ્પન્નો સુકુમારો મહાબલો ॥

પુષ્કરકિશોરો ચીરકૃષ્ણાજિનામ્બરો ॥ ૧૭ ॥

ફલમૂલાશિનો દાન્તો તાપસૌ બ્રહ્મચારિણો ॥

પુત્રો દશરથસ્યૈતૌ ભ્રાતરૌ રામલક્ષ્મણૌ ॥ ૧૮ ॥

શરણ્યૌ સર્વસત્ત્વાનાં શ્રેષ્ઠૌ સર્વધનુષ્પત્તામ્ ॥

રક્તઃકુલનિહન્તારૌ ત્રાયેતાં નો રઘૂત્તમા ॥ ૧૯ ॥

એ યુવાનો, રૂપવતી, સુકોમળ અને મહાબળ, મહાબળવાન, કમળસરખા નિશાળ નેત્રવાળા કાળિયાર મૃગના

ન્યામડાના વસ્ત્ર ધરનારા, ફળ મૂળનો આહાર કરનારા, ઇન્દ્રિ-
યોનો નિગ્રહ કરનારા, તપસ્વી અને શ્રદ્ધાવારી એવા શ્રીમાન
દસરથ રાજાના એ પુત્રા બાઈઓ શ્રીરામ અને લક્ષ્મણ કે
જે સર્વ પ્રાણીઓને શરણે જવા યોગ્ય, મર્મ ધનુર્ધારીઓમા
શ્રેષ્ઠ અને શક્તિમેના કુળનું નિકલન કરનારા છે તે
રત્નવરના એ ઉત્તમ પુરૂષો અમારી રક્ષા કરો ૧૭-૧૮

આત્તસજ્જધનુષાવિષુસ્પૃશ-

વક્ષયાશુગનિષજ્જસઙ્ગિનૌ ॥

રક્ષણાય મમ રામલક્ષ્મણા-

વગ્રતઃ પાથે સદૈવ ગચ્છતામ્ ॥ ૨૦ ॥

ઢિઠાનીને સજ્જ કરેલા કનુષ્યવાળા, બાણોનો સ્પર્શ
કરનારા અને અગૂટ બાણો જેમા ભયો છે એવા બાથા
જેમની સાથે છે એવા શ્રીરામ લક્ષ્મણ મારા રક્ષણ માટે સદેવ
મ રા માર્ગમા આગળ વધા. ૨૦

સન્નદ્યઃ કવચી સ્વદ્ગી ચાપચાણધરો યુવા ॥

ગચ્છન્મનોરથોઽસ્માકં રામઃ પાતુ સલક્ષ્મણઃ ॥૨૧॥

કવચ (અખનર) પહેરી તૈયાર થએલા, તરવારધારી,
ધનુષ્યમાણને ધરનારા, યુવાન તથા શ્રી લક્ષ્મણજીને સાથે
લઇને આલતા શ્રી રામચંદ્ર અમાગ મનોરથને પૂર્ણ કરે ૨૧

રામો દાશરથિ શૂરો લક્ષ્મણાનુચરો બલી ॥

કાકુત્સ્થઃ પુરુષ પૂર્ણઃ કૌસલ્યેયો રઘૂત્તમઃ ॥ ૨૨ ॥

દશરથ રાગના પુત્ર, શૂરવીર, લક્ષ્મણ જેમની પાછળ
ચાલે છે એવા, બલરાત મુર્ખવંશી, પૂર્ણ પુરુષોત્તમ, કૌસ
લ્યાના કુમાર અને રઘુકુળમા ઉત્તમ એવા શ્રી રામ છે ૨૨

વેદાન્તવેદ્યો યજ્ઞેશઃ પુરાણપુરુષોત્તમઃ ॥

જાનકીવટ્સભઃ શ્રીમાનપ્રમેયપરાક્રમઃ ॥ ૨૩ ॥

વેદાન્ત (ઉપનિષદો) થી જાણી શકાય એવા, યજ્ઞના
ઈશ્વર (ભોજા), પુરાણપુરુષોમા ઉત્તમ, શ્રી ગીતાના પ્રાણ
નારા સોર્ધવાળા તથા જેનું પરાક્રમ અગોચર છે એવા
શ્રી રામચંદ્ર છે ૨૩

इत्येतानि जपेन्नित्यं मद्भक्तः श्रद्धयान्वितः ॥

अश्वमेधाधिकं पुण्यं संप्राप्नोति न संशयः ॥ ૨૪ ॥

એ પ્રમાણે સમજીને જે મારો ભક્ત શ્રદ્ધાપૂર્વક આનો
નિરતર જપ કરે છે, તેને નિઃસંદેહ અશ્વમેધ યજ્ઞ કરતા
પણુ અધિક પુણ્ય મળે છે ૨૪

रामं दूर्वादलदयामं पद्माक्षं पीतवाससम् ॥

स्तुवन्ति नामभिर्दिव्यैર્ન ते संसारिणो नराः ॥ ૨૫ ॥

દુર્વાના પાદડા જેવા શ્યામવસ્ત્રવાળા, કમલયોચન અને
પીતામ્બરધારી શ્રી રામચંદ્રની જેઓ દિવ્ય નામોથી સ્તુતિ
કરે છે તેઓ સસારી નરો નથી, અર્થાત્ અહીં તો મમતાથી
મત્સાગન્ધા હુમ્મત નથી. ૨૫

रामं लक्ष्मणपूर्वजं रघुवरं सीतापतिं सुन्दरं

काकुत्स्थं करुणार्णवं गुणानिधिं विप्रप्रियं धार्मिकम् ॥

રાજેન્દ્ર સત્યસંધં દશરથતનયં ક્યામલં શાન્તમૂર્તિમ્
વન્દે લોકાભિરામં રઘુકુલતિલકં રાઘવં રાવણારિમ્ ૨૬

શ્રી હરમણીના મોઢાભાષ, રઘુવ શમા બ્રેષ્ટ, જાનકી-
નાથ, મુદર, સૂર્યવ શૌર્યવન્ત, કૃપાના સમુદ, ગુણના ભડાર,
ધાર્મિક પ્રાણશો જેમને પ્રિય છે એવા, રાજાઓના હ્રદ,
સત્યના સમુદાય, દશરથના પુત્ર, શ્યામ, શાન્તમૂર્તિ, લોકોને
આનંદ દેનાર, રઘુકુલમા તિલક, રઘુવ શી, અને રાવણના શત્રુ
એવા શ્રીરામચ દને હુ વદન કર છુ ૨૬

રામાય રામભદ્રાય રામચન્દ્રાય વેદસે ॥

રઘુનાથાય નાથાય સીતાયાઃ પતયે નમઃ ॥ ૨૭ ॥

રામ, રામભદ્ર, રામચંદ્ર, વિદ્યાતારક શ્રીવિષ્ણુ, રઘુ-
કુળના નાથક, શ્રી નાથ અને મીતાના પતિ એવા શ્રી રામ-
ચ દને પ્રણામ હો ॥ ૨૭

શ્રીરામ રામ રઘુનંદન રામ રામ

શ્રીરામ રામ ભરતાગ્રજ રામ રામ ॥

શ્રીરામ રામ રણકર્કશ રામ રામ

શ્રીરામ રામ શરણં ભવ રામ રામ ॥ ૨૮ ॥

હે શ્રી રામ ! રામ ! રત્નુનદન ! રામ ! રામ ! શ્રી
રામ ! ગમ ! બરતાગ્રજ (બરતાના મોઢા બાઈ) રામ !
રામ ! શ્રી રામ ! રામ ! રણકર્કશ (યુદ્ધમાં અડગ) રામ !
રામ ! શ્રી રામ ! રામ ! રામ ! રામ ! આપ માં શરણ
થાઓ ! ૨૮

શ્રીરામચન્દ્રચરણૌ મનસા સ્મરામિ

શ્રીરામચન્દ્રચરણૌ વચસા ગૃણામિ ॥

શ્રીરામચન્દ્રચરણૌ શિરસા નમામિ

શ્રીરામચન્દ્રચરણૌ શરણં પ્રપદ્યે ॥ ૨૯ ॥

શ્રી રામચંદ્રના ચરણોને હું મનથી સભાઈ છું, શ્રી
રામચંદ્રના ચરણો હું વાણીથી ઉચ્ચાઈ છું, શ્રી રામચંદ્રના
ચરણોમાં હું સાટાગ* દડવત કરી છું અને શ્રી રામચંદ્રના

* શિરસા ઉરસા દૃષ્ટ્યા મનસા વચસા તથા ।

પદ્મચંકરાભ્યાં જાનુભ્યાં પ્રણામોડગગ ઉચ્યતે ॥

ચરણોનું હું ગરણુ ધાર છું ૨૯

માતા રામો મત્પિતા રામચન્દ્ર
સ્વામી રામો મત્સલા રામચન્દ્રઃ ॥
સર્વસ્વં મે રામચન્દ્રો દયાલુ-
ર્નાન્યં જાને નૈવ જાને ન જાને ॥ ૩૦ ॥

મારી માતા (પોષક) રામ છે, મારા પિતા (ભયટાણક)
રામચંદ્ર છે, મારા સ્વામી (નિયામક) રામ છે, મારા સખા
(હિતકર્તા મિત્ર) રામચંદ્ર છે મતલબ કે મારું સર્વસ્વ
દયાળુ રામચંદ્ર જ છે, ખીજાને હું જાણુનો નથી અને
જાણખનો પણ નથી + ૩૦

મસ્તક, છાતી, હાથ, મન, વચન, ચરણ, હાથો અને ગોઠણ
એ આઠ અંગથી જે પ્રણામ કરવા ને સાદાગ કહેવાય છે

+ આવી વૃત્તિ ચિત્તની રહે ત્યારેજ અ-વાઙ્મય ન થાય,

દાર્શિણે લક્ષ્મણો યસ્ય વામે ચ જનકાત્મજા ॥
પુરતો મારુતિર્યસ્ય તં વન્દે રઘુનન્દનમ્ ॥ ૩૧ ॥

જેમની જમણી કાંઠે શ્રી લક્ષ્મણ છે, ડાબે પડખે શ્રી
બાળકીછ છે અને જેમની આગળ શ્રી હુમાન છે તે
રઘુનંદનને હુ વદન કરૂ છુ કરૂ

લોકાભિરામં રણરઙ્ગધીરં
રાજીવનેત્રં રઘુવંશનાથમ્ ॥
કારુણ્યરૂપં કરુણાકરં તં
શ્રીરામચન્દ્રં શરણં પ્રપદ્યે ॥ ૩૨ ॥

લોકોને આનંદ આપનાર, રણસ ગ્રામમા ધીર, કમલના
પત્ર સરખા નેત્રવાળા, રઘુવંશના નાયક, ક્યાની ભૂતિ અને
કરુણાળુ એવા તે શ્રી રામચંદ્રનો હુ આશ્રય લઉં છુ કરૂ

મનોજવં મારુતતુલ્યવેગં
જિતેન્દ્રિયં બુદ્ધિમતાં વરિષ્ઠમ્ ॥

ધાતાત્મજં વાનરયૂથમુખ્યં

શ્રીરામદૂતં શરણં પ્રપદ્ય ॥ ૩૩ ॥

મનના જેવા વેગવાળા વાયુ જેની ગતિવાળા, ઇન્દ્રિ-
યોને છતાં, પુદ્ગિમાન પુરૂષોમા નખાણેલા, વાયુના પુત્ર,
અને વાનરમેનાના અધિપતિ એના શ્રી રામચ દ્રશના દૂત^૧
(શ્રી હનુમાનજી)ને હું શરણે જાઉં છું ૩૩

કૂજન્ત રામરામેતિ મધુરં મધુરાક્ષરમ્ ॥

આરુહ્ય કવિતાશાખાં વન્દે વાલ્મીકિકૌકિલમ્ ॥૩૪॥

કાવ્યરૂપી કલ્પવૃત્તની શાખા ઉપર એસીને મનોહર મધુર
“ શ્રી રામ ! શ્રી રામ ! ” એની રીતે ઉચ્ચાર કરતા વાલ્મીકિ
ઋષિ૩૫ પુરુષ કોયલને હું નમસ્કાર કરું છું ૩૪

આપદામપહર્તારં દાતારં સર્વસમ્પદામ્ ॥

લોકાધિરામં શ્રીરામં ભૂયોભૂયો નમામ્યહમ્ ॥ ૩૫ ॥

૧ દૂત દ્વારા મેલાપ થાય છે મતલબ કે ભક્તના સ ગથી
જ ભગવાનનો મેલાપ થાય છે.

આપદાઓને હરનારા, મર્ચ સપતિયોને દેનારા તથા
લોકોને આતંક આપનારા શ્રી રામચંદ્રજીને હું વારંવાર
પ્રણામ કરું છું ૩૩

મર્જનં ભવવીજાનાં માર્જનં સુખસમ્પદામ્ ॥

તર્જનં યમદૂતાનાં રામરામેણિ ગર્જનમ્ ॥ ૩૬ ॥

ભવ (મંસાર) ના મીઝને બાળનાર, (જન્મ મર-
ણના કારણોનો નાશ કરનાર), સુખ અને સપતિયોને
વધારી ઉન્નત કરનાર તથા યમના દૂતોને તરછોડનાર
“ શ્રી રામ ! શ્રી રામચંદ્ર ” એ પ્રમાણેની ગર્જના છે ૩૬,

રામો રાજમાણિઃ સદા વિજયતે રામં રમેશં ભજે

રામેણાભિહતા નિશાચરચમૂ રામાય તસ્મૈ નમઃ ॥

રામાન્નાસ્તિ પરાયણં પરતરં રામસ્ય દાસોસ્મ્યહં

રામે ચિત્તલય સદા ભવતુ મે મો રામ મામુદ્ધર ॥૩૭॥

રાજાઓમા ચુડામણિ શ્રી રામ નિરતર જય પામે છે.
રમા (સીતા) પતિ શ્રી રામને હું બળતું છું. જે રામે રાક્ષ-

મેની સેનાનો મંદાર ક્યો છે તે રામને હુ નમ હુ' શ્રી
ગમથી પરતર (ઉત્તમેતમ) ખીજી ગતિ નથી રામનો હુ
દાસ હુ, રામમા સદા મારા ચિત્તનો લય થજો, હે ગમ !
મારો ઉદ્ધાર કરો x ૩૭

રામ રામેતિ રામેતિ રમે રામે મનોરમે ॥

સહસ્રનામ તત્તુલ્યં રામનામ વરાનને ॥ ૩૮ ॥

હે વરાનને ! (સુમુખી પાર્વતી !) રામ ! રામ ! રામ !
એમ વારવાર જપતા મારે મનમનોહર રામમા રમે છે
એક રામ નામ ખીજી હજાર નામની સમાન છે, અથવા
વિષ્ણુસહસ્રનામના જપની તુલ્ય એક રામનામનું કૃણ છે ૩૮

x આ શ્લોકમા આઠે કારક (વિભક્તિયો) રામનામને
લાગુ પાડી છે

इति श्रीबुधकौशिकविरचितं श्रीरामरक्षास्तोत्रं
सम्पूर्णम्.

॥ અષ્ટાદશશ્લોકી ગીતા ॥

॥ અર્જુન ઉવાચ ॥

નિમિત્તાનિ ચ પશ્યામિ વિપરીતાનિ કેશવ ॥

ન ચ શ્રેયોઽનુપશ્યામિ હત્વા સ્વજનમાહ્વે ॥ ૧ ॥

વળી હે ડશવ ! ૧૫* અપશુડનો જોડે છું અને યુદ્ધમાં
સગા સહોદરને હણીને હું ડહ પશુ શ્રેય જોનો નથી ૧-૩૧*

યોગસ્થઃ કુરુ કર્માણિ સઙ્ગં ત્યક્ત્વા ધનંજય ॥

સિદ્ધ્યાસિદ્ધયો સમો ભૂત્વા સમત્વં યોગ ઉચ્યતે ॥૨॥

હે ધનંજય (શત્રુના ધનને છતનાર) ! યોગમાં
રહી સગ, (આસક્તિ) છોડી, સિદ્ધિ અને અસિદ્ધિમાં
અભવિત થઈને કર્મો કર કારણ સમાન વૃત્તિને જ યોગ
કહે છે ૨-૪૮.

*આ શ્લોકો મૂળ ગીતામાં કયે સ્થળે છે તે દશક અધ્યાય
તથા શ્લોકના આકાશ દરેક શ્લોકના અર્થને છેડે મૂક્યા છે.

કર્મેન્દ્રિયાણિ સંચમ્ય ય આસ્તે મનસા સ્મરન્ ॥

ઇન્દ્રિયાર્થાન્વિમૂઢાત્મો મિથ્યાચારઃ સ ઉચ્યતે ॥ ૩ ॥

જે કર્મેન્દ્રિયોને કમજો કરી મનથી પ્રિયોને સ ભારતો રહે છે તે વિમૂઢાત્મા (જેનું મન સાવ મૂઢ થઈ ગયું છે એવો) મિથ્યાચારી કહેવાય છે ૩-૬.

શ્રદ્ધાબાલભતે જ્ઞાનં તત્પરઃ સંયતેન્દ્રિયઃ ॥

જ્ઞાનં લબ્ધ્વા પરાં શાન્તિમાચિરેણાધિગચ્છતિ ॥ ૪ ॥

શ્રદ્ધાવાત્, તત્પર અને ઇન્દ્રિયોનો સયમ કરનાર જ્ઞાન પામે છે અને જ્ઞાન પામીને તુરત જ પરમ શાન્તિ (મોક્ષ) મેળવે છે ૪-૩૯

યતેન્દ્રિયમનોબુદ્ધિર્મુનિર્મોક્ષપરાયણઃ ॥

વિગતેચ્છાભયક્રોધો યઃ સદા મુક્ત एव सः ॥ ૫ ॥

ઈન્દ્રિય, મન અને બુદ્ધિને સયમનાર, (સ્વાધીન રાખનાર), મોક્ષારાયણ, ઇચ્છા, ભય અને ક્રોધ એ જેના જતા રહ્યા છે એવો જે મુનિ તે હ મેશા ગ્રંથનમુક્તજ છે. ૫-૨૮

યુક્તાહારવિહારસ્ય યુક્તચેષ્ટસ્ય કર્મસુ ॥

યુક્તસ્વપ્નાવબોધસ્ય યોગો ભવતિ દુઃસ્વહા ॥ ૬ ॥

યુક્ત* (યથાયોગ્ય) આહાર વિહારચાળાને અને કર્મને વિષે યુક્તચેષ્ટાચાળાને તથા યુક્ત ઉંનતા જાગતા (સાધક)ને યોગ દુ ખને હજીનારો થાય છે ૬-૧૭

* યુક્ત આહાર (મિતાહાર) એટલે સુખેથી પચે તેટલો ખોરાક એનું સામાન્ય પ્રમાણ એ છે કે પેટમાં જોડો આવકારા હોય તેનો અર્ધ ભાગ અજ કે ૫૬ કૂંસથી અને પા ભાગ જળથી રોકાય અને પા ભાગ વાયુના અવર જવર માટે ઉણો રહે એવો આહાર રાખવો. યુક્તવિહાર એટલે થાક ન લાગે એટલું ચાલવું વિગેરે, તથા પિ આજીર્ણમા એણું નિત્ય એક યોજન (ચાર ગાઉ) પણ અઠન કગ્નુ જોઈએ યુક્તચેષ્ટા એટલે અતિ વાચાળ ન થતા પ્રજાવાદિ મંત્રનો જપપાઠ કરવો. તે યુક્ત ઉધવું જાગવું એટલે રાતના ચાર ભાગ કરી પડેલા અને ચોથા ભાગમાં જાગવું અને બીજા અને ત્રીજા ભાગમાં નિદ્રા લેવી તે

સુખેધિની ભગવદગીતા.

दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया ॥
 मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते ॥ ७ ॥

આ મારી (ત્રિ) ગુણમયી દૈવી માયા+ દુસ્તર (મુશ્કે-
 લીથી ઓળગાય એની છે) જે મને જ શરણુ આવે છે
 તેઓ એ માયાને તરે છે ૭-૧૪

अग्निर्जोतिरहः शुक्रः षण्मासा उत्तरायणम् ॥
 तत्र प्रयाता गच्छन्ति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः ॥ ८ ॥

અગ્નિ, જ્યોતિ, દિવસ, શુક્રપક્ષ અને ઉત્તરાયણના છ
 માસ એમા પ્રયાણુ કરનારા જને (યોગીઓ) જેઓ
 બ્રહ્મને જાણનારા છે તેઓ બ્રહ્મને પામે છે ૮-૨૪

अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ॥
 साधुरेव स मन्तव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ ९ ॥

+ દિવ્ એટલે પ્રકાશવુ તે પરથી પ્રકાશરૂપ પર-
 બ્રહ્મના આશ્રમે રહેલી માયા તે દૈવીમાયા.

કોઈ મોટા દુરાચારી પણ જો અનન્યભાવથી મને જ
બળતો હોય તો તેને સધુ (સદાચારી) માનવો, કેમકે તે
મારા નિશ્ચયવાળો છે ૯-૩૦

यो मामजमनादिं च वेत्ति लोकमहेश्वरम् ॥
असंमूढः स मर्त्येषु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ १० ॥

જે મને અજન્મા, અનાદિ અને લોકોનો મોટો ધશ્વર
જાણે છે તે મૃત્યુલોકમાં સમોદયી રહિત હોવાને લીધે
સર્વ પાપોથી સાવ મુક્ત થાય છે ૧૦-૩

मत्कर्षकृन्मत्परमो मद्भक्तः सङ्गवर्जितः ॥
निर्वैरैः सर्वभूतेषु यः स मामेति पांडव ॥ ११ ॥

હે પાંડવ ! મારી પ્રીતિને માટે કર્મ કરનાર, હું જ
જેને પરમ છું એવો, સંગવર્જિત તથા કોઈ પણ પ્રાણી
સાથે જરા પણ વેર ન રાખનાર જે મારો ભક્ત છે તે મને
પામે છે. ૧૧-૫૫

શ્રેયો હિ જ્ઞાનમભ્યાસાજ્ઞાનાદ્ધ્યાનં વિશિષ્યતે ॥

ધ્યાનાત્કર્મફલત્યાગસ્ત્યાગાચ્છાન્તિરનન્તરમ્ ॥૧૨॥

(પઠન૩૫) અભ્યાસ કરતા જ્ઞાન વધારે શ્રેષ્ઠ છે, જ્ઞાન કરતા ધ્યાન વધારે ઉત્તમ છે, ધ્યાનથી કર્મફળનો ત્યાગ ચઢીઆતો છે, કેમકે તેથી તરત જ શાંતિ (મોક્ષ) મળે છે ૧૨-૧૨

ક્ષેત્રજ્ઞં ચાપિ માં વિદ્ધિ સર્વક્ષેત્રેષુ ભારત ॥

ક્ષેત્રક્ષેત્રજ્ઞયાર્જ્જ્ઞાનં યત્તજ્ઞાનં મનં મમ ॥ ૧૩ ॥

હે ભારત ! વળી સર્વ ક્ષેત્રોમા ક્ષેત્રજ્ઞ પણુ મને જ જાણુ. ક્ષેત્ર અને ક્ષેત્રજ્ઞ એ એકીનુ જો જ્ઞાન તે જ્ઞાન જ મને સમત છે અર્થાત્ તે જ્ઞાન જ ખરૂ જ્ઞાન છે ૧૩-૨

૧ ત્યાગથી ઇશ્વરપ્રીત્યર્થે કર્મ થશે ઇશ્વરપ્રીત્યર્થે કર્મ થવાથી અભ્યાસ થશે, અભ્યાસથી ઇશ્વરમા મનની પ્રવૃત્તિ થશે અને ઇશ્વરમા મન પેસી જતા મોક્ષ મળશે

(સુષોધિની ગીતા,)

માં ચ યોઽવ્યભિચારેણ ભક્તિયોગેન સેવતે ॥

સ ગુણાન્સમતીત્યેતાન્ બ્રહ્મભૂયાય કલ્પતે ॥૧૪॥

જે મને અવ્યભિચાર (અનન્ધ) ભક્તિયોગથી ભજે છે તે આ ગુણોને અતિક્રમણ કરી બ્રહ્મભાવને પામે છે ૧૪-૨૬

નિર્માનમો હાજિતસંગદોષા

અધ્યાત્મનિત્યા વિનિવૃત્તકામાઃ ॥

દ્વન્દ્વૈર્વિમુક્તાઃ સુખદુઃખસંઝૈ-

ર્ગચ્છન્ત્યમૃતાઃ પદમવ્યયં તત્ ॥૧૫॥

માન અને મોહ જેમના નિવૃત્ત થયા છે, સગના દોષો જેમણે જીત્યા છે, અધ્યાત્મસ્વરૂપમા નિષ્કાવાન્ (તથા) કામ જેમનો સંપૂર્ણ નિવૃત્ત થયો છે એવા, સુખ દુઃખ નામે દ્વંદ્વો (જોડકા) થી છૂટલા એવા અમૃદ એટલે મોહ અજ્ઞાનથી રહિત યોગીઓ તે અખડ (અવિકારી) ધામને પામે છે ૧૫-૫

યઃ શાસ્ત્રવિધિમુત્સૃજ્ય વર્તતે કામકારતઃ ॥

ન સ સિદ્ધિમવાપ્નોતિ ન સુખં ન પરાં ગતિમ્ ॥૧૬॥

જે શાસ્ત્રવિધિ છોડીને સ્વચ્છંદપણથી વર્તે છે તે સિદ્ધિને પામતો નથી, સુખને પામતો નથી અને પરમગતિને (પણ) પામતો નથી ૧૬-૨૩

મનઃપ્રસાદસૌમ્યત્વં મૌનમાત્મવિનિગ્રહઃ ॥

ભાવસંશુદ્ધિરિત્યેતત્તપો માનસમુચ્યતે ॥ ૧૭ ॥

મનની પ્રસન્નતા, સૌમ્યતા, મૌન, મનનો સારો નિગ્રહ અને અત કરણની સારી વૃત્તિ એ માનસિક તપ કહ્યું છે ૧૭-૧૬

સર્વધર્માન્યારિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ॥

અહં ત્વા સર્વપાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચા ॥૧૮॥

૧ સર્વ લોકોના હિતની ધૃષ્ટિ કરવી તથા શાસ્ત્રનિષિદ્ધ વિષયોનું સ્મરણ ન કરવું તે

સવ ધર્મો (ના આશ્રય) નો પરિત્યાગ કરીને એક
મારે શરણુ આવ, હું તને સર્વ પાપોથી છોડાવીશ માટે
તુ શોક ન કર ૧૮-૬૬

गीतासारमिदं पुण्यं यः पठेत्सुसमाहितः ॥

विष्णुकोकमवाप्नोति भयशोकविनाशनम् ॥ १९ ॥

આ પુણ્યકારક, અને ભય શોકનો વિનાશ કરનારા
ગીતાના સારને જે સમાહિત ચિત્ત થઈને બંધે છે તે વિષ્ણુ-
લોક (વૈકુંઠ) ને પામે છે ૧૯

इति श्रीवेदव्यासविरचिता अष्टादशश्लोकी गीता
सम्पूर्णा.

॥ श्रीविष्णुस्तवनम् ॥



मूकं करोति वाचालं पंगुं लंघयते गिरिम् ।
यत्कृपा तमहं वन्दे परमानन्दमाधवम् ॥ १ ॥

शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशम् ।
विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवर्णं शुभाङ्गम् ॥
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यानगम्यम् ।
वन्दे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकैकनाथम् ॥ २ ॥



॥ विष्णोः षोडश नामानि ॥

औषधे चिन्तयेद्विष्णुं भोजने च जनार्दनम् ।
 शयने पद्मनाभं च विवाहे च प्रजापतिम् ॥ १ ॥
 युद्धे चक्रधरं देवं प्रवासे च भिविक्रमम् ।
 नारायणं तनुत्यागे श्रीधरं प्रियसंगमे ॥ २ ॥
 दुःस्वप्ने स्मर गोविन्दं संकटे मधुसूदनम् ।
 कानने नारसिंहं च पावके जलशायिनम् ॥ ३ ॥
 जलमध्ये वराहं च पर्वते रघुनन्दनम् ।
 गमने वामनं चैव सर्वकार्येषु माधवम् ॥ ४ ॥
 षोडशैतानि नामानि मातरुत्थाय यः पठेत् ।
 सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोके महीयते ॥ ५ ॥

ઔષધ પીતા વિષ્ણુનુ. ખાતી વખતે જનાઈનનુ, સૂતિ
 વખતે પદ્મનાભનુ, વિવાહમા પ્રભાપ્રતિનુ, રણસામમા
 સુદર્શન ચક્રધારી શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માનુ, મુસાફરીમા ત્રિવિક્રમનુ,
 મરણ સમયે નારાયણનુ, પ્રિયવસ્તુના સંગમા શ્રીધરનુ,
 ખરાબ સ્વપ્ન સમયે ગોવિન્દનુ, સંકટમા મધુસૂદનનુ. વનમા
 નરસિંહનુ, અગ્નિમા ક્ષીરસાગીનુ, જલમા વરાહનુ, પર્વતપર
 રામચંદ્રનુ, યાત્રામા વામનનુ અને સર્વ કામમા માધવ
 (શ્રીલક્ષ્મીનારાયણનુ) ચિત્તવન કરવુ. ૧-૪

આ સોળ નામો જે સવારે ઉઠીને બોલે છે તે સર્વ
 પાપથી મુક્ત થઈ વિષ્ણુલોક (વૈકુંઠ) ને પામે છે. ૫

સેવક મૂળજી ગોકળદાસના
 જયશ્રીકૃષ્ણ.



ભાવિક ભક્તજનોને વાંચવા યોગ્ય
ઉત્તમ પુસ્તકો

ભકિતમાર્ગનું મનોહર કાવ્ય
શ્રીકુંભનાથનું શિવાલય.
કી. આના ચાર

મનુષ્ય જીવનનો ઉચ્ચ આદર્શ બતાવતું
આદર્શભૂત જીવન.
કી. આના આઠ

જ્ઞાનમાર્ગનો ઉત્તમ ગ્રંથ
આત્મરામાયણ.
કી. ૩. એક.

બાળકો અને સ્ત્રીઓને વાંચવા યોગ્ય
બાળરામાયણ.
છપાય છે

ઉપરના સર્વ પુસ્તકો મળવાનું ટેકાણું—
કાદાવાડી } પ્રભાશ કર જયશંકર પાઠક
મુબઈ ૪ } અધિપતિ-મોહમાર્તાણ્ડ

ઠેકાણું બદલ્યું છે.

વૈદ્ય અને ધર્મોપદેશક તરીકે ત્રેવીશ વર્ષ સુધી
મુળમાં વસી ઘણા પ્રસિદ્ધ થયેલ વૈદ્યશાસ્ત્રી
દામોદર કાનજીને નામદાર મહારાજાશ્રી ગાયકવાડ
સરકારે ખાસ પોતે ઘણા વખત સુધી ધર્મોપદેશ
સાલગી આશ્રય આપવાથી તેઓ હાલ શ્રી વડોદરામાં
વસે છે, તો વૈદ્યક અને ઉપદેશ સંબંધી જે જે કામ
હોય તે માટે નીચેને શિરનામે ખબર આપવી

વૈદ્યશાસ્ત્રી દામોદર કાનજી.

અમદાવાદી પોળ કડવાશેરી-મું (વડોદરા)



